

Vásárhelyi LÁTÓHATÁR

HELYISMERETI — IRODALMI — MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT • II. évf. • 7. sz. • 2011/3. Ára: 420 Ft

GALÉRIA

- BÁNVÖLGYI LÁSZLÓ
- CSIKÓS ANDRÁS
- CSIKÓS JÁNOS
- DÖMÖTÖR MIHÁLY
- JECZA PÉTER
- KUNKOVÁCS LÁSZLÓ
- SPISSÁK LAJOS
- ZOLTAI ATTILA

BÁNVÖLGYI LÁSZLÓ: SZENT BORBÁLA

BÁNVÖLGYI LÁSZLÓ: SÁRKÁNYÖLŐ SZENT GYÖRGY

JECZA PÉTER: PIETA
(f. Kabai Zoltán)

A CÍMOLDALON

BÁNVÖLGYI LÁSZLÓ: JUSTÍCIA
A SZOBROKAT BRONZBA ÖNTÖTTE: CSIKÓS JÁNOS

„Csakhogy nem ami rész szerint igaz, –
Olyan kell, mi egészben s mindig az. (...)
Nem a való hát: annak égi mássa
Lesz, amitől függ az ének varázsa:
E hűtlen hívség, mely szebbít, nagyít –
Sulykot, bizony, nem egyszer elhajít:”

(Arany János: Vojtina ars poétikája, 1861.)

Örkény István meséli el a róla készült portréfilmben, hogy első novelláinak egyikét a *Szép Szó* szerkesztőségébe vitte, ahol akkor csak József Attila volt bent. Ismeretlenül is szívélyesen fogadta, leültette, majd olvasni kezdte. Alaposan, lassan és hosszú ideig olvasta, majd ezt mondta: jó a novella, de nem megfelelő a címe, és át kell írni. Ezután mondatonként, szavanként értelmezte, véleményezte, és közben faggatta a szerzőt, miért éppen ezt a kifejezést használta itt, miért ez a szavak, a mondatok sorrendje, miért ez a címe. Majd olykor javaslatot tett a megfontolandó javításra is. Örkény először megsemmisült és elkeseredett, de később megrendülten így vallott: ő volt az első olvasóm, aki minden szavamat komolyan vette.

A történet az értelmező kritikusai alaphelyzet példázata: minden közlésre szánt szöveg valamennyi mozzanatát, hangját és írásjelét komolyan kell venni, mert mindennek jelentése van. Arisztotelész *Poétikája* (Kr. e. IV. század) szerint a mű legfontosabb ismérve, hogy lezárt egész, minden pontja archimédészi pont, sem hozzátenni, sem elvenni nem lehet belőle, mert akkor összedől a szövegépület. Rossz a szerkezet és stílus, ha túlírt, körülményes, közhelyes, bombasztikus, szájbarátságosan mindent kimondó, tanító jellegű. Ahogyan Kosztolányi Dezső írja: „Tévedés azt hinni, hogy a költő érti az életet, és mint valami tanítómester, elmagyarazza. A költő nem érti az életet, és éppen azért ír, hogy az írással mint tettel, megértse.” Csökken a szöveg retorikai, poétikai hatása, ha a szerző nem veszi figyelembe, hogy az elhallgatás, a csönd, a sejtelmesség és a többértelműség is esztétikai erővel bír. A másik véglet is hiba: ha az alkotás összefüggéstelenül és túlzottan titokzatos, akkor az elsődleges érzelmi befogadásban élvezhetetlen, az értelmezésben pedig hozzáférhetetlen lesz. Nem véletlen, hogy az ógörögök a mértékletességben és az arányosságban találták meg a szépséget.

„A nyelv a lét háza. A nyelv hajlékában lakozik az ember. A gondolkodók és a költők e hajlék őrzői.” (Heidegger) Az irodalom a nyelv művészete: névvarázs és szómágia. Erejének és dinamikájának alapja a grammatikai, ritmikai, stilisztikai, retorikai és poétikai megformáltság. Ezek eredője hozza létre az esztétikai hatást, amelynek összetevői a váratlanság, a nyelvi-szemléleti eredetiség, a nézőpontbeli frissesség, az összetett különbözőségek érvényes egyberendezettsége. A műalkotás világmodell, tömörített teljesség, számítás-technikai metaforával „lét.zip”: valóságselemekből létrehozott szemléleti (mű) egész, amely a valóság helyett áll.

„Te jól tudod, a költő sose lódit:
az igazat mondd, ne csak a valódit”

(József Attila: Thomas Mann üdvözlése, 1937)

A fecsegő felszín, a valóság jelenségei eltakarják a mélyebben fekvő lényegét, az igazságot, amit a művészet tár fel, mert a valóság: lódit (va-lódit). A valóság olyan, mint a számegegyenes, megszámlálhatóan, de átláthatatlanul végtelen. Ezzel szemben a műalkotás olyan, mint a gömb felszíne: van határa, véges elemszámából áll, így átláthatóbban értelmezhető, noha jelentése – a történetiség és a különböző olvasói tudatok miatt – kimeríthetetlen, maga a határolt végtelen.

Simon Ferenc

Simon Ferenc A határolt végtelen	3
Hegyiné Csernus Judit A körtefa	4
Csányi Viktor — M. Balázs Zsuzsanna Vallanak a tárgyak	5
Csányi Viktor Beharangozó	6
Borus Gábor A vásárhelyi sajtó feltárása	6
Aranyossy Ildikó A meggyőződés mártírja	7
Tárkány Szücs Géza A Brunsvik Teréz Óvoda hajnala Hódmezővásárhelyen	9
Szilágyi Enikő Érminsztent a jelentéssé táj	10
Ady Endre Kocsi-út az éjszakában	11
Végh Balázs Béla Félelmek és szimbólumok	11
Berényi Károly Örök Házsongárd	12
Béres Dezső Lektorságom története	13
Benák Katalin Az alföldi tanyavilágtól a sztyeppe népekig	14
Konsztantyin Szimonov Egy régi katonadal	18
Földesi Ferenc A vers szép és igaz... Fordítás? Ráadásul oroszról?	18
Spissák Lajos Vásárhelyi séta	19
Bálint Jánosné Frankel Leó-s diáknak lenni rangot jelentett	20
Magister Theodorikus Honismeret Csongrád megyében - recenzió	21
Kovács István Bessenyei-díjas klarinétművész	22
Vásárhely első Prima-díjasa	23
Magyar Anikó Alkotás és gyógyulás	24
Hézsó Ferenc Almás Gyula Béla festőművészre emlékezve	25
Bánvölgyi László	25
Benák Katalin Csikós János díszítőszobrász, bronzöntő és pedagógus	26
Hézsó Ferenc Szinvázzlat 1956 őszeről Vásárhelyen	28
Benák Katalin Régi értékek újszerű megfogalmazásban	29
GALÉRIA	
Bánvölgyi László: Justítia	1
Sárkányölő Szent György	2
Szent Borbála	2
Jecza Péter: Pieta	2
Csikós András: A körtefa	4
Kunkovác László Keckés István...	14
Tanyai szélardaló a békéssámsoni úton	15
Gránitból faragott áldozósobor...	17
Spissák Lajos: Fotográfiaiák	19
Zoltai Attila Csendélet palettával II.	31
Mütermi jegyzetek IV - Zene szünet	31
Fél pohár aszú	31
Mütermi jegyzetek II. - Csendélet fél kettő körül	31
Dömötör Mihály: Görögkeleti templom	32

Vásárhelyi LÁTÓHATÁR

Helyismereti - Irodalmi - Művészeti
folyóirat

II. évf. 7. szám 2011/3.

Kiadja:

HDK

Hód-Biotech Kft. Hód Kiadó

Felelős kiadó:

Fuchsz Máté ügyvezető

Szerkesztőség:

Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége

E-mail: benakk@gmail.com

Telefon: + 36 20 280 2529

Főszerkesztő:

Benák Katalin

Helyismereti szerkesztő: Borus Gábor

Irodalmi szerkesztő: Simon Ferenc

Művészeti vezető: Hézsó Ferenc

A szerkesztőség további tagjai:

dr. Szabó Pál, Fülöpné Rákos Éva, Kovács István

Fotótechnika:

Gaál Györgyi

Nyelvi lektorok:

Petróczi Sándorné és dr. Lázárné Megyeri Zita

Nyomda:

Szoliter Nyomda, Hódmezővásárhely,

Benkő István nyomdavezető

M.sz. 5-13/2011

Megjelenik: negyedévente

Kapható:

LÍRA KÖNYVESBOLT PETŐFI UTCA - EMLÉKPONT

KÁLVIN ANTIKVÁRIUM ÉS KÖNYVESBOLT

TOURINFORM Iroda - Zrínyi utca

MAGYAROK BOLTJA - Lázár utca

NÉMETH LÁSZLÓ VÁROSI KÖNYVTÁR

VÁSÁRHELYI LÁTÓHATÁR SZERKESZTŐSÉGE

Megrendelhető:

Vásárhelyi Látóhatár Szerkesztősége

E-mail: benakk@gmail.com

Telefon: + 36 20 280 2529

Átutalással: Raiffeisen Bank Rt.

12067008-00149806-00100007

A 2011. évre 1.200,-Ft + postaköltség

Minden jog fenntartva! ©Vásárhelyi Látóhatár.

HU ISSN 2061-8182

Ny.t. 163/0239/2/2010

Első közlésű, elektronikus formátumú, nyel-
vileg ellenőrzött kéziratot fogadunk, mely
tartalmáért a szerző vállal felelősséget.

Adatvédelmi nyilatkozatunk megtekinthető a

www.diplomakiado.hu oldalon.

A címloldal a szegedi

Tömörkény Művészeti Gimnázium

12. grafikus osztály terve alapján készült.

A KÖRTEFA

Csikós András
1970-ben ismertem meg, friss diplomás-ként akkor kezdett rajzot tanítani Mindszenten a Dózsa-telepi Általános Iskolában. Ha megkérdezte tőle valaki, hogy hová valósi, mindig azt mondta, kishomoki. De hát honnan jött? Elmosolyodott. Ha valaki Szegedre utazik, Vásárhely után az első megálló Kishomok.

Nem találta meg igazán a helyét az alapfokú oktatásban. Pár év múlva már csak vendégként ment ki Mindszentre, ahol mindig nagy szeretettel fogadták.

Évek múltán, egy Őszi Tárlaton találkoztam a műveivel először. Pontosabban, akkor még nem tudtam, hogy az a kép, amitől földre gyökerezett a lábam, kinek az alkotása. Csak néztem: egy fa, tele aggatva a paraszti élet mindennapos eszközeivel – mintha a saját udvarunkon álló odvas fát láttam volna viszont.

„A KÖRTEFA című festmény különös látvány. Egy göcsörtös, szinte kiszáradt gyümölcsfára számos kerti szerszámot akasztott valaki. A kép szerkezetét vonagló, egyenesekkel tördelt görbék mentén jelölte ki Csikós András. A gyümölcsöskert, a kert öreg fája, a fán lógó szerszámok, az egész összessége asszociatív gondolkodásunkat rögtön beindítja.”

/Pogány Gábor: Csikós András. Bp. Codex Print, 2002./

A kép témája és színei is az őszt, az elmúlást idézik. Érett sárgák, világos barnák sok-sok árnyalatában a - talán utoljára - úgy-ahogy kihajtott öreg körtefa helyenként még meglévő lombja látszik. Az odvas, göcsörtös, töredezett ágak között ellenpontként látjuk a simára koptatott szerszámnyeleket, a laza, homoki talaj megmunkálásának megszokott eszközeit. A holt tájban azonban ott sejlík a dolgozó, munkában megöregedett gazda szívós akarása is. Az ágra odavetett rozsdás kerítésdrót kötege is félbe maradt munkára, bontásra, vagy építésre utal. És öreg a gazda is, akár a fája. Dűledezik a kerítés, száraz növényi maradványok mindenütt - látszólag festői összevisszaságban. Ez azonban a képet nézőben mégis végtelen harmóniában oldódik fel. Békét, derűt, bölcs belenyugvást sugall ez az alkotás.

Csikós András alkotó időszaka sajnos betegsége miatt még életében megrövidült, de pár évtizedes munkálkodása alatt a Vásárhelyi Iskola jellegzetes képviselője lett. Leggyakrabban alföldi tájakat, Hódmezővásárhely környéki tanyákat, kisvárosi utcákat, a Tisza ártereit és holtágait festette. Festményei szűkebb környezetének alapos ismeretéről tanúskodnak. Képeinek fő értéke a részletek, a látható szépségek megragadása volt, s az egyedi tájkarakter rögzítése a festészet eszközeivel. Szürreális-szimbolikus látomásokat is festett a tájképein megszokott, részletező realizmussal.

Érdemes megállni a képei előtt. Végérvényesen a mienk, tehát Hódmezővásárhelyé.

Hegyiné Csernus Judit

VALLANAK A TÁRGYAK

A Tornyai János Múzeum 2005-ben ünnepelte fennállásának 100. évét. 2012-ben a Tornyai János Kulturális Városrehabilitációs Programnak köszönhetően új időszámítás kezdődik a múzeum életében. A múzeum épülete és környezete teljesen megújul, ezáltal egy új, modern szemléletű, látogatóbarát múzeumi élet megteremtésére nyílik lehetőség, azonban az átalakítások ideje alatt is zavartalanul folyik a múzeumi munka.

Kétségtelen és sokat hangoztatott tény, hogy a múzeumok „húzóereje” manapság a régészet. Ez nem csak szélesebb mozgásteret jelent az önálló diszciplínává fejlődött archeológia számára, hanem nagyobb felelősséget és jelentősebb feladatokat is ró a különböző örökségvédelmi intézményekben dolgozó szakemberekre. Ebben a gerjesztett kohéziós térben fontos szerep jut a terepen összegyűjtött tárgyak múzeumi műtárgyakká válásának folyamatát irányító restaurátoroknak. A különböző típusú leletek a restaurátor műhelyben kezdik meg újjászülését. A tárgyak a restaurálás során szólnak meg először. A leletek a földből a restaurátor műhelybe, onnan pedig a régészeti gyűjteménybe kerülnek, ahol minden darabot nyilvántartásba vesznek, leírást, fotót és rajzot készítenek róluk. Az adatok jelentős részét számítógépek is őrzik, így a kutatás, ezzel együtt pedig a tudományos feldolgozás új dimenziói nyíltak meg.

Ma már minden, az ásatások során előkerült tárgyat görcső alá veszünk. Az antropológiai és archaeozoológiai anyagot, a kőeszközöket, a szerves anyagmaradványokat, valamint az összegyűjtött földmintákat a megfelelő szakemberek vizsgálják meg, értékelik, és illesztik eredményeiket a mozaik megfelelő helyére. A természettudományos vizsgálatok éppúgy a feldolgozás részét képezik, mint a leletek restaurálása, vagy a tárgyak bemutatása.

A Tornyai János Múzeumban jelenleg is több régészeti feltárás leleteinek elsődleges feldolgozása zajlik. Ennek a nagy mennyiségű leletanyagának az egyik része az M43-as autópálya építéséhez kapcsolódóan a Hódmezővásárhely-kingéci célkitermelőhelyek területén végzett próba- és megelőző feltárások során előkerült leletanyag.

Az összesen 51 178 m²-es területről, 370 objektumból összegyűjtött leletanyag 14 régészeti korszakot fed le. 2010 januárjában mintegy 200 doboznyi, több mint 10 000 darab előzetesen tisztított kerámia és több doboznyi fém, illetve csontlelet várta

a restaurálást. Külön kellett választanunk a szerves famaradványokat, a különböző anyagú fémtárgyakat és a kerámiaanyagot. Legnagyobb számban a különböző korú edények töredékei kerültek elő. A kerámia-töredékek vizes és vegyszeres mechanikai tisztítását a konzerválás követte, amely a kerámia tárgyak felületének preventív védelmét szolgálja. A töredékeket objektumonként válogattuk át és rögzítettük egymáshoz az összeillő darabokat. A szakmai protokoll szerint minden 50%-nál nagyobb felülettel és teljes profillal rendelkező töredéket kiégszítettünk. Kisebb töredékek esetében pedig — amennyiben szükséges volt — részleges, statikai pótlásokat végeztünk. A restaurálás során ugyanúgy, mint a régészeti feltáráson, a munkával párhuzamosan dokumentációt készítettünk, amelyben minden elvégzett művelet leírása szerepel. Összesen 59 edényt egészítettünk ki, közel száz fémtárgyat restauráltunk, és a szerves kúmaradványok hosszadalmas konzerválási folyamatát is a hátunk mögött tudhatjuk.

Az ásatások egyik fontos eredménye, hogy egy újabb, név szerint is ismert Árpád-kori települést sikerült részben feltárni.

Az Árpád-kori Kingéc falu nevét a határ a mai napig őrzi. Kingéc Árpád-kori falu neve személynévi eredetű, alapja a Kunigunda női név, Kinga, Kinge becézett alakjából származik, ami korai helynévadási szokásra utal. A középkori település a 13. században meginduló településkoncentráció következtében néptelenedhetett el. A feltárások másik kiemelkedő eredménye, hogy a késő bronzkor első időszakából eddig csak hamvasztásos temetőiről ismert Rákóczi-falvi-csoport néhány településobjektuma is előkerült. A néhány gödörből álló településrészlet leletanyaga bizonyítékként szolgálhat a Halomsíros-kultúra és a tell kultúrák egymásra hatásából létrejött, sajátos anyagi kultúrát hordozó népesség jelenlétére. A korai neolitikumtól a késő középkorig ezen a területen élt népek hagyatékának segítségével modellezhetővé válik ennek a szűkebb régióknak a településtörténete, ami izgalmas feladat elé állítja a feldolgozást végző kutatókat.

Csányi Viktor — M. Balázs Zsuzsanna

RÉSZLET GAZDAGSÁG

(Fotó: Donka Gábor)

BEHARANGOZÓ

A hódmezővásárhelyi görögkeleti templom című kiadványhoz

„... Elismerjük a kereszténység nemzetmegtartó szerepét. Becsüljük országunk különböző vallási hagyományait...”

(Nemzeti Hitvallás)

(Részlet Magyarország 2012. január 1-től hatályos alaptörvényéből)

230 éve, hogy II. József *Tűrelmi Rendelete* (1781. október 25.) lehetővé tette minden Magyarországon élő ortodox keresztény közösség számára a templomépítést. Hódmezővásárhelyen is csak ezt követően, 1783-ban kezdték építeni az 1792-ben Isten Anyja születése tiszteletére felszentelt, egyhajós, copf stílusú görögkeleti templomot, melyet mai formájában 1888–89-ben restauráltak. A templomtorony megrongálódása miatt ekkor új tornyot is építettek a templomhoz. Napjainkban is zajlik a belső falak képek restaurálása, valamint 2011-ben a Tornyai Városrehabilitációs Programnak köszönhetően a templomkülső is megújul. A parókia épületét még 2010-ben elbontották, helyére a Bessenyei Ferenc Művelődési Központ új, az 1948 és 1951 között épült régi épülettel harmonizáló, modern épülete kerül. Ezzel együtt a templom környezete is teljesen megújul. A térrekonstrukciós munkálatok során kerültek elő azok a templom körüli kripták, ahová az egyház jeles személyeit temethették. Elsősorban a templom korai történetének kutatása során felmerülő kérdések ösztönöztek arra, hogy egy rendhagyó és hódmezővásárhelyi viszonylatban hiánypótló kiadvány készítését tűzzem ki célul. A Hódmezővásárhelyi Görögkeleti Egyházközség segítségével és a szegedi Szent György Nagyvértanú Magyar Ortodox Egyházközség hozzájárulásával egy olyan kiadvány készül, melyben a hódmezővásárhelyi görögkeleti egyház történetét, a több mint 200 éves templom építészeti és művészettörténeti emlékeit eddig nem tárgyalt részletességgel mutatjuk be. Az illusztrációkban gazdag, többnyelvű kiadvány nem csak a helytörténet egy mozaikját szeretné a helyére illeszteni, hanem vezetőként kíván szolgálni minden helybeli és a városba idegenként érkező vendég számára, hogy jobban megismerhessék

Hódmezővásárhely egyik kiemelkedő műemlékét és az ortodox közösség életét. Egyúttal emléket kívánunk állítani a hódmezővásárhelyi görögkeleti egyházközség alapítóinak és egykori tagjainak, akik sokat tettek a város oktatásáért, kultúrájáért és helyi értékeket teremtettek. A kiadványt az anyagi források függvényében a templom és térfelújítás befejezését követően tervezzük megjelentetni.

Csányi Viktor

A VÁSÁRHELYI SAJTÓ FELTÁRÁSA

A Németh László Városi Könyvtár sajtóbibliográfiái tevékenysége

2011 tavaszán véget ért egy közel fél évszázada tartó munka a Németh László Városi Könyvtárban. Elkészült a vásárhelyi sajtó 142 (1869-2011) esztendőnyi anyagának feldolgozása, kutathatóvá, kereshetővé vált a közel másfél évszázad több mint 100000 cikke.

RETROSPEKTÍV BIBLIOGRÁFIÁK

A helyismereti gyűjtemények létrehozását célzó 146/1964-es miniszteri utasítást követően 1965. július 1-jén Kárász József vezetésével Hódmezővásárhelyen, a Megyei Könyvtárban megindult a helyismereti munka egyik alaptevékenysége, a rendszeres sajtófigyelés és a cikk-katalógusépítés. Kárász József gyűjtőmunkájának eredményeként 1969-ben elkészült az 1944. október 23-tól 1945. április 17-ig terjedő időszak *Az új élet kezdetén* című cikkbibliográfia, amely „alapkőve”, etalonja lett a Németh László Városi Könyvtárban a mind a mai napig tartó bibliográfiái tevékenységnek. Kárász József 1975-ben nyugdíjba ment, munkáját, az év október 1-jétől Kőszegfalvi Ferenc vette át, lett a könyvtár főállású helyismereti munkatársa, akire ezután nemcsak a napi rendszeres feladatok elvégzése hárult, hanem az időközben megyeiből városi könyvtárrá alakult intézményben a vásárhelyi helyismereti gyűjtemény kialakítása is. Kárász József nyugdíjasként folytatta a foltárás 1969-ben abbamaradt „rabszolgamunkáját”. 1979-ben látott napvilágot az 1945 és 1949 közötti időszak öt különböző napilap (*Vásárhelyi Népe, Alföldi Újság, Vásárhelyi Független Újság, Független Újság, Délvidéki Hírlap*) és egy hetilap (*Alföldi Hétfő*) közel 15 ezer cikkét feldolgozó, az A koalíciós idők elnevezésű repertórium. Majd folytatta az 1949-től 1965-ig terjedő időszak cédulázását. Az évek során elkészült több tízezer tétel, témák szerint és ezeken belül szoros időrendben sorakozott a helyismereti gyűjtemény katalógusszekrényének fiókjaiiban. A visszakeresés időigényes folyamat volt, tehát a mutató elkészítése alapvető fontosságú feladat lett volna, amire azonban Józsi bácsi már nem vállalkozott. 1987-ben Herczeg Mihály nyugalmazott levéltár-igazgató került rész munkaidőben a helyismerethez, aki Kőszegfalvi Ferenc ösztönzésére látott hozzá a fiókokban lévő cédulaanyag mutatózásához, elkészítve az 1949-1953 közötti évek feltárását a *Hódmezővásárhelyi újságok repertórium*a címmel. 1991-ben Józsi bácsi végleg itthagya az intézményt, még a rész munkaidős állásra sem tartott igényt, Herczeg Mihály az előtte való évben távozott. Az így egyedül maradt Kőszegfalvi Ferenc munkája mellett nem tudta átvenni a retrospektív feltárás feladatát is. 1992-ben Borus Gábor került Kőszegfalvi Ferenc mellé a helyismereti csoportba, aki a munkával való ismerkedés során folytatta a két évvel korábban megszakadt feltárást. Éves rendszerességgel készültek a retrospektív (visszatekintő) repertóriumok (önállóan jelent meg az 1956-os forradalmi időszak három különböző sajtójának feldolgozása), egészen 2006-ig az

1970-es esztendő irodalmával bezárólag. Az említett 1970-es bibliográfiával a vásárhelyi sajtó közel 33000 cikke vált kereshetővé. A házi sokszorosításban készült bibliográfiákat az országos kötelespéldány szolgáltatáson kívül a város kulturális intézményeibe is eljuttatta a könyvtár.

KURRENS BIBLIOGRÁFIÁK

A rendszeres napi sajtófigyelés hatalmas tömegűvé duzzadt cédulaanyag élővé tételének kényszere arra ösztönözte Kőszegfalvi Ferencet, hogy éves rendszerességgel kiadványban gyűjtse össze és adja közre a város válogatott irodalmát. Az „adatbázis” adott volt, a cédulák tömege tematikus rendben álltak a katalógusszekrényben. 1984-től jelentette meg a feldolgozott, mutatózott anyagot *Hódmezővásárhely válogatott irodalma* címmel. A 80-as évek anyagát nagyobb részben az egyetlen helyi lap, a *Csongrád megyei Hírlap* vásárhelyi kiadásában megjelent írások, a rendszerváltás után a számos helyi kezdeményezés folytán színesebbé váló sajtó a *Vásárhelyi Promenáda*, *Vásárhelyi Tükör*, *Vásárhely és Vidéke*, valamint a megyei hírlapból alakult *Délvilág* és a *Reggeli Délvilág* c. lapok cikkei adták. A kurrens bibliográfiák 2003-as esztendővel zárták a sort több mint 10000 tételt (cikket) gyűjtve össze. Természetesen a sajtófigyelés folyamata nem fejeződött be ebben az évben, a munka a mai napig folytatódik, de a rögzítés már nem cédulákra, hanem számítógépre történik. Mivel az előbbi gyűjtemények válogatott cikk-bibliográfiák voltak, a helyismereti katalógusszekrényben még több ezer cédula maradt téma szerinti rendben.

A bibliográfiák sora mellett két másik vállalkozást kell megemlítenünk, melyek az éppen aktuális várostörténeti monográfia előkészítését szolgálták. Az 1980-as években a könyvtár és a levéltár közös munkája eredményeként elkészült a vásárhelyi sajtó 1869-es megindulásától az 1920-ig terjedő időszakának cédulázása. A másik, a rendszerváltás környékén – igaz nem a könyvtár kötelékén belül – indult „vállalkozás”, egy lelkes kutató, Laurencz Dénes ny. építészmérnök több mint két évtizedes munkája nyomán megszületett a két világháború közötti sajtó, a *Vásárhelyi Reggeli Újság* 1921-1944, a *Vásárhelyi Újság* 1921-1939-ig és a *Népújság* 1936-1940-ig terjedő időszakának, válogatás nélküli feltárása. Sajnos azonban e gyűjteményekben nem lehetett keresni.

SZÁMÍTÓGÉPES ADATBÁZISOK

A könyvtári gépesítés előrehaladtával, 2005-ben Fülöpné Rákos Éva és én *Hódmezővásárhelyi cikk katalógus* (<http://katalogus.nlvk.hu/index.php>) elnevezésű adatbázis építését kezdtük meg. Mivel a fentebb említett hagyományos bibliográfiák tökéletesen feltárták, kereshetővé tették a sajtó egy részét, első feladatunk az 1869-től kezdődő anyag számítógépes visszakereshetővé tétele volt. Ezzel párhuzamosan elkészült az 1971-ig terjedő megyei napilap feldolgozása, a két világháború közötti anyag digitalizálása (Ez utóbbi a könyvtár elektronikus könyvtárában kereshető: <http://jadox.nlvk.hu/jadox/>), továbbá ebben az évben (2011) zárult a katalógusszekrényben maradt cédulák bevitelére, és természetesen nap, mint nap folyik a helyi és országos sajtó helyi vonatkozású cikkeinek rögzítése is.

Borus Gábor

A MEGGYŐZŐDÉS MÁRTÍRJA

– Szabó Imre tanító életútja –

„... **H**uszonnégy éves tanító, előbb erős függetlenségi, majd köztársaságpárti hírlapíró. Magyar fajtánk iránti nagy rajongásáért és komolyságáért szerették a művészek, akiknek hűségese tisztelő barátjuk volt minden időkben. Leginkább magyar ruhában, csizmában járt, fiatalon is körszakállat viselt és Kossuth-kalapot hordott. Ha szónokolt, Kossuth Lajost látták szép magyar alakjában.” *Vásárhelyi művészélet* című könyvében Kiss Lajos állítja elénk így 1904-ből a pályakezdő fiatal értelmiségit. Hasonló meleg rokonszenv sugárzik

SZABÓ IMRE TANÍTÓ

Kenéz Sándor ügyvéd, Németh László későbbi regényhőse szavaiából is: „... nemes szívű emberbarát, jó lelkű, igaz magyar polgár... amikor a társulás, szövetkezés eszméit hirdetni kezdtem: a legigazibb hívem és munkatársam, aki mellett, hogy hivatását gyönyörűen tölti be, bejárta már a fél világot abból a célból, hogy magát művelje, képezze, hogy másokat képezhessen, ír, agítál, cselekszik, mindenben, ahol szépet és jót alkothat.” Ki is volt Szabó Imre? Ady földijeként, az Érmelléken, Gálospetriben 1883. április 30-án született, ahol édesapja igazgató-tanító volt. Ott is halt meg korán. Nagypapja Szalacson volt jegyző; részt vett a szabadságharcban, ezért a Bach korszak alatt elvesztette állását. Szabó Imre ősei apai ágon Simonyi óbester családjából, anyai ágon pedig Szőnyi Benjamin vásárhelyi lelképásztortól származtak. Nagyanynja Szőnyi Zsuzsanna volt. Szabó Imre családja a csatári Szabó nevet szerezte. A fiatal Szabó Imre gyermekkorát árvaházban töltötte, Máramaros szigetén nyert tanítói oklevelet, s első munkahelye Hódmezővásárhelyen volt, ahol a Kanálispart, a Kállai utcai, a Bocskai utcai és a Holló utcai iskolákban tanított feleségével együtt. Feleségével, Banga Mariskával 1908. április 15-én kötöttek házasságot. Banga Mariska tanítónő Hódmezővásárhely főszámvevőjének, Banga Péternek a lánya volt. Vásárhelyre kerülése után a hasonló érdeklődésű Szabót itt könnyen befogadták a szülőföldjük népének sorsát szívükre és vállukra emelő Endre Béla, Tornyai János és a körülöttük kialakult baráti kör tagjai: Pásztor János, az akkor itt élő Rudnay, Plohn József, a néprajzi kutatást, gyűjtést akkor kezdő Kiss Lajos. A kis társaság a hatalmas sárfészekben a kultúra magvait vetette, a közművelődés oldaláról próbálta a társadalmi haladást előbbre vinni múzeum és majolikatelep alapításával, tárlatrendezéssel, folyóirat indításával. A pezsdítő légkörben a fiatal tanító hamar megkezdte publicisztikai tevékenységét. Előbb a Németh László *Égető Eszteréből* ismert *Vásárhelyi Híradónak*, Kenéz Sándor lapjának lett munkatársa, majd főmunkatársa, ennek megszűnte után dolgozott a *Vásárhelyi Reggeli Újság*ba, a rövid életű *Vásárhelyi Ellenörbe* s a negyvennyolcas *Vásárhely és Vidéke*be is, de *Gyermekújság* címmel 1912-ben maga is indított hetilapot.

Kiválóan végzett iskolai munkája mellett az olvasóköri munkákban – a negyvennyolcas Munkáskör elnökévé is választotta –, analfabéta tanfolyamokat szervez, nyaranta pedig kerékpárra ülve bejárja előbb Magyarország legszebb, legértékesebb tájait, majd – ugyancsak kerékpáron – Párizst, Londont, Észak-Afrikát, Olaszországot. Polgári demokrata meggyőződését csak megerősítették a helyi iskolákban tapasztalt viszonyok (volt tanév, amikor 164 gyermeket tanított az első-második osztályban), szót emelt az iskolák államosításáért, mert mint írta „ha szolga a tanító, szolgálak országa lesz ez a szép haza”. Nem rejtette véka alá republikánus hitét sem. „*A népek hatalma*” című, a *Vásárhelyi Reggeli Újság* 1908. július 29-i számában megjelent vezércikkében a törökországi alkotmányos mozgalmakról szólva, az osztrák császár uralmát épp oly hitszegőnek nevezi, mint a szultánét, s így sommázza fejtegetését: „Amelyik uralkodó pedig háládatlan, az megérdemli, hogy lábánál fogva akasszák föl... A nemzetek ereje mindig több, mint Őfelségéé”. E cikkéért perbe fogták királysértés vádjával, védelmét későbbi barátja, harcostársa, Nagy György látja el. A függetlenségi pártból kilépett, volt székelyföldi képviselő éppen ennek a pernek kapcsán jött először erre a vidékre, hogy aztán Vásárhelyen megtelepedve a függetlenségi szellemű városból indítsa el mozgalmát az Országos Köztársasági Párt megalakítására. Szabó Imre a mozgalom folyóiratának, a *Magyar Köztársaságnak* egyik legbátrabb, legjobb tollú publicistája, az 1912 őszén megalakult pártnak is vezetőségi tagja, később a helyi pártszervezetnek elnöke lett. Az éles szavú tanító egyre több paraszat gyűjt a fejére, előbb helyi egyházi hatósága indít fegyelmi eljárást ellene, mondvacsinált ürügyekkel, úgymond „egyháziatlan” magatartásáért, majd a kultuszminisztérium kívánja püspökétől a felelősségre vonását politikai szereplése miatt. Az ügygel kapcsolatos igazoló jelentésben így ír Szabó Imre:

„Szegény, sokgyermekes tanító vagyok, kit egy fegyelmi eljárás családjával együtt anyagi romlásba taszítana, de lelkem meggyőződéséből sem a szép szó, sem a fenyegetés el nem tántoríthatna. Bennem is él kálvinista őseimnek vértanúságra kész mélyes hite... ragaszkodom ahhoz az emberi jogomhoz, hogy meggyőződésemhez hű maradhassak... Én csak munkaerőmet kötöttem le a hűséggel és szorgalommal megszolgált fizetésért, de lelkemet soha el nem adtam...”

A háború kitörésekor már négy gyermeke volt, a legnagyobb 6 éves, a legkisebb 6 hónapos. 1914 novemberében besorozzák, és 1915. február 13-án bevonul a debreceni 39. gyalogezredhez. November 13-án az olasz harctéren hősi halált halt a Doberdó-fennsíkon. Pesti Lajos hdgy. a harctérről dec. 2-án értesítette az özvegyet:

„November 13-án vívott doberdói ütközetben én voltam a parancsnoka, miután a századánál levő többi tiszt megsebesült. Az ütközet előtt azt a cugot veztettem, amelybe kedves férje is hozzám volt beosztva. Igen! Okt. 29-én egy könnyebb streif lövést kapott, amely hamarosan begyógyult s már november 12-én nálam jelentkezett. Épp a legnehezebb napokban jött vissza, amikor az olasz tüzéség nehéz gránátokkal lőtte állásunkat. Bátran, férfiasan kitarított: körülötte már széllették a dekungot, de ő schwarmbeli embereivel nem hagyta fel az állást, mi végre őt is elérte a gránát, amely halálát okozta. A rettenetes küzdelemben holttestét rögtön elhozatni nem lehetett, csak este szállíthattam le Segeti falujába, hol örök nyugalomra helyezték.”

„Fejsébet kapott a Doberdón, de öt nap múlva újra a tűzvonalban volt. 1915. nov. 13-án gránát tépte szét fejét...” – *Vásárhely története*.

Halála előtt 2 nappal írja feleségének küldött levelében:

„Kedves jó Mariskám!

Mintegy vörös fonál húzódik végig leveleimben a kétségbeesés hangja, amelyet főleg az én jövőm miatti aggodalom vált ki belőled. Igaz, tagadni nem lehet, én az élet és halál között állok sok magyar testvéremmel együtt. Életem mérlege billenhet jobbra vagy balra, de azért, jobban mondván éppen ezért nem szabad a kétségbeesés fájdalomával megtölteni szívedet. Ha te mindig az én múltammal foglalkozol, akkor ilyen érzésekkel telik meg a szíved, és ezt a fájdalmat a panasszal, sajjal, szakadatlan keserőséggel akarod ellensúlyozni. Ennek pedig természetes következményévé válik az elégedetlenség és boldogtalanság.

Ma még én vigasztalhatlak, megnyugtathatlak, de mi lehet, milyen sötét mélységbe zuhansz, ha tényleg bekövetkezik, ami éppen úgy bekövetkezhet, mint nem?

Mi lesz, ha az én vigasztaló szavam nem érhet el hozzád, ha résztvevő emberek csak sajnálkozni tudnak, a másik része pedig elkerül, hogy ne hallja az ő füleinek unalmas siralmaidat?

Tudod-e te bánatban az élettel való elégedetlenségben úgy teljesíteni feladatodat, mint azok nélkül?

Ugye nem?

Igaz-e, hogy reád annál több szükség van, minél inkább nem vagyok én.

Ugye igen?

Hát az igaz-e, hogy a múlt az emberi életnek természetes következménye? Erre is csak igenel felelhetsz.

Tagadható-e az is, hogy változtatni a dolgon nem tudsz, ha éjt nappal teszel, ha kikapadt tengeri medreket sírnál is tele könnyel. Ugyebár nem!

Eltételezve attól, a nagyon lényeges körülménytől, hogy nem tudjuk miért harcolunk, csak reméljük a jobbat, mégis be kell látnod, hogy az ész és szív egyaránt parancsolja neked, hogy a korai bánatodtól éppen úgy, mint egy későbbi esetleges fájdalomtól minden erővel igyekezz megszabadulni. Te még életerős és fiatal vagy, tőled a háború nem kíván életet, te nőnek születél, tőled családunk és Istentől nyert életed a természetes ösztön és a nemesebb emberi indulatok éppen úgy, mint a nemzeti érdekek is - nyugodt munkálkodást kívánnak. [...]

Legyen az irántam való ragaszkodásod egy szent fájdalom, azt a szeretetet, amivel hozzám vonzódtál, oszd el a gyermekeink között, s így nevelj őket olyanokká, amilyenekké én nem nevelhettem. Viseld felemelt fővel, dacos szívvel a nagy áldozatul reánk mért sorscsapást, mint annyi jó magyar anyának, apának, hű hitvesének és kedves testvérnek viselni kell.

Nyugtalanokodó leveleidre ezekben akartam vigasztalót szólni, de vigasztald és bátorítsd te magad is, hogy gyenge ne légy, mikor erősnek kell lenni.

Szeretettel csókol szerető férjed: Imre”

Árván maradt gyermekei: József 6 éves, Rózsa 4 éves, Imre 3 éves, András 6 hónapos. Az özvegy nem ment újra férjhez, egyedül nevelte fel és taníttatta gyermekeit. A gyermekek felnőtt egzisztenciája: dr. Szabó József egyetemi tanár/alkotmány jogász, nemzetközi jogász, szerepel „*Vásárhely jelesei*”-ben is. Szabó Imre gimnáziumi tanár (a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Gimnáziumban tanított), Aranyossy Ágostonné Szabó Rózsa, gyógypedagógiai szaktanító, Szabó András zongoraművész, a vásárhelyi zeneiskola alapítója.

Unokái: Szabó Enéh, dr. Aranyossy Szilárd, dr. Tóth Györgyné Aranyossy Ildikó, Jancsó Györgyné Aranyossy Emőke, dr. Aranyossy Zsolt, Dabisné Szabó Ilona, dr. Szabó Éva, Szabó Marianna. Dédunokái: dr. Tóth Gábor, dr. Hegedűsné Tóth Ildikó, Jancsó Péter, Aranyossy Zsolt, Dabis Márta, dr. Dabis Edit.

Ükunokái: Hegedűs Ádám, Tóth Tímea, Tóth Marcell, Cserhádi Réka, Cserhádi Ákos, Cserhádi Lilla.

Aranyossy Ildikó

A BRUNSZVIK TERÉZ ÓVODA HAJNALA HÓDMEZŐVÁSÁRHELYEN

Brunszvik Terézia grófnő (1775-1861) — akinek az apját, Brunszvik Antalt, Mária Terézia 1775-ben az összes utódokra kiterjesztve, grófi rangra emelt — az apja korai halála után az özvegy édesanyjával, valamint az özvegy Deymné Brunszvik Jozefina húgával és annak két fiával együtt, az 1800-as években Budára költözött. Brunszvik Terézia elvállalta az özvegy húga két gyermekének nevelését és tanítását. Ezt megelőzően, európai körútja alkalmával megismerkedett a svájci Pestalóci pedagógussal, és annak két fő művével: *Lienhard und Gertrud* és *Wie Gertrud ihre Kindern lernt* (*Ahogy Gertrud a gyerekeit tanította*).

Pestalóci ezekben a művekben fejtette ki a nevelésre és tanításra vonatkozó gondolatait. A szegény nép siralmas helyzetének, nevelés és oktatás által való megjavítását. Eme gondolatok nagy hatással voltak Brunszvik Teréziára.

Az első óvodát - korabeli néven kisdudóvót - „Angyalkert” név alatt 1828. június 1-jén édesanyja budai házában (a mai Mikó utca és Attila út sarkán) nyitotta meg. 1836-ban egyesületet alapított az óvodák elterjesztésére. Rövid idő alatt több város — köztük városunk is — követte a példát. Hódmezővásárhelyen 1860-ban Bereck Pál földbirtokos, dr. Haris János városi főorvos és felesége kezdeményezésére kisdudóvó egyesület alakult és alapítványt hoztak létre, amelynek célja óvoda alapítása és működtetése.

Az első óvoda 1860-ban a Bocskai utcában bérelt házban, Szél Sámuel református lelképásztor támogatásával „Brunszvik Terézia Óvoda Hódmezővásárhely” néven nyílt meg, ahol Dapsy Kálmán kisdudóvóval kezdte meg az óvoda működését.

Dapsy Kálmán 1840-ben Miskolcon született. Édesapja szabó volt. Az érettségi után Sárospatakon joghallgató lett, mikor szülővárosában a hírneves kisdudóvót, Tóth Istvánt betegsége idején helyettesítette. Ez felkeltette benne a kisdudóvó hivatottságot. Apai tilalom ellenére az alapnevelői pályát választotta élethivatásul. A Ney Ferenc pesti óvóképző intézetben nyert oklevelet, s 1860-ban a Vásárhelyen létrehozott óvodában lett kisdudóvó. Az óvoda felszerelése korszerű volt, de a szülők csupán gyermekmegőrzőnek tekintették az óvodát. Télen alacsony volt a létszám, míg nyáron, a mezőgazdasági munkák idején több szülő hagyta óvodában a gyermekét.

1862-ben, 20 éves korában megnősült, s a város főbírója és egyházi főgondnok édesapja (nekem ösápám) 16 éves leányát, Máriát vette feleségül. Házasságukból hat gyermek született, de csak Jolán és Károly érte meg a felnőtt kort.

Mivel az óvoda nem volt rentabilis, Dapsy Kálmán feleségével és gyermekeivel

négy év múlva Losoncra távozott. Feleségétől elvált, aki a gyermekeivel visszament Vásárhelyre a szülői házba.

Losoncon az óvodát vezette, majd ismét megnősült, Piskovics Franciskát vette feleségül. Ebből a házasságából egy gyermek, Erzsébet született. A felesége is és a gyermeke is rövid idő után meghalt.

A második felesége halála után Losoncon ismét megházasodott és a „női érelyekkel gazdagon megáldott, széplelkű és művelt” Almásy Máriát vette feleségül. Házasságukból hat gyermek született (Lajos, Béla, Gizella, Mária, Irén és Iona). 1885-ben a család Szeghalomra költözött, és Dapsy Kálmán a Simay János kisdudóvó halála miatt a róla elnevezett Simay óvoda vezetését vette át. Itt született még négy gyermeke: Anna, Erzsébet, Etelka és Géza.

Dapsy Kálmán a Simay János által létrehozott alapítvány felhasználásával, a korának legmagasabb szintű kisdudóvóvót létesített Szeghalmon. Munkája mellett tanügyi lapokban jelentek meg irodalmi szintű szakdolgozatai. Korának elismert pedagógusa volt. Halála előtt egy sajnálatos baleset következtében fél szemét elvesztette.

Dapsy Kálmán halála után kiskorú árva-ít, Erzsébetet, Etelkát és Gézát a debreceni és a kecskeméti árvaház, s a sepsiszentgyörgyi Tanítóképző Intézet vette gondjaiba.

Gyermekei között Dapsy Gizella írónő (Losoncon 1885. 01. 18-án született, meghalt Nógrádverőcén 1940. 04. 30-án) tűnt ki írói tehetségével. Munkái gyakran „Nil” néven jelentek meg. Férje Rozsnyai Kálmán, aki sokszor *van der Hoschke* néven szerepelt, színész és író volt.

Dapsy Gizella három húgával együtt 1898/99-es tanévben a Hódmezővásárhelyi Állami Óvónőképző Intézetben szerzett óvónői diplomát. Édesapja halála után a hálás szeghalmaiak őt választották a Simay óvoda vezetőjévé.

Az első világháború után Szeghalmon üldözni kezdték, állásvesztésre ítélték és férjével együtt 1926-ban Nógrádverőcére költöztek. Férjével közeli barátságba került Ady Endrével és az Ady családdal. Munkatársa volt a *Jövendő* c. újságnak, amelyben nemcsak pacifista költeményeit, hanem három elbeszélését és egy regényrészletét is publikálták.

Dapsy Gizella munkái könyv alakban is megjelentek:

Zsúrvilág a provincián. Gyula, 1904.

Versek. Békéscsaba, 1905.

Nálunk. Versek, 1908.

A szívem. Versek, 1910.

Lélekstációk. Elbeszélések, 1911

Lelkem virágos ablakból. Versek, 1914

A fehér ruha. Regény, 1915

Testamentum. Versek, 1914-1925

Ady Endre az életben. Budapest, 1928.

DAPSY GIZELLA MÉG

Nagynéha még suhanva visszajár
Kísérteni egy álom-émlék.
Nagynéha még indulni készülök
És mennék, mennék...

Még hívogatják kóbor lelkemet
Ezüstködös fénypázmás éjek.
Néma szívembe dalt a csillagok
Még hintonének.

Valaki még tán fellobbantaná,
szemem kihavadt, beteg fényét,
Mosolyos, tiszta, halkszavú öröm
Alvó reményét.

Még tudnék lágyan, lopva, remegőn,
Imás gyönyörrel csókot adni.
... Jó Istenem! Még tudnék fiatal,
Fehér maradni...

A budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum-ban van az emlékkönyve, amely 280 korabeli író és költő sajátkezű bejegyzését őrzi.

Fordított Dosztojevszkij és Puskin műveiből is.

Munkám során a következő források voltak segítségemre: Szeremlei Sámuel: Hódmezővásárhely története. Internet: különösen Dapsy Gizella és férje Rozsnyai Kálmánra vonatkozóan Balogh Tamás tudósításai, a Hódmezővásárhelyi Állami Óvónőképző Intézet anyakönyve: Dapsy Gizella, Dapsy Mária, Dapsy Irén és Dapsy Anna 1898-1907-ben ott szereztek óvónői diplomát. Juhász László református lelképásztor, gömör-tornai esperes, (akinek Dapsy Kálmán Szeghalmon született Dapsy Erzsébetnek volt a férje) 1932-ben megírt *Juhász és a Dapsy Család Története* című könyv. A könyv Erzsébet fiánál, Juhász Lászlónál Miskolcon megtalálható.

Tárkány Szűcs Géza
(F. NLVK)

ADY ENDRE SZÜLŐHÁZA

Május 6-7-ig Nagykárolyban tartották a „Kocsi-út az éjszakában” címet viselő 12 legszebb magyar vers konferenciát, melyen erdélyi, magyarországi és vajdasági irodalmárok vettek részt, s közel ötven előadáson osztották meg kutatási eredményeiket, gondolataikat egymással. A konferencia elnöke Végh Balázs Béla egyetemi adjunktus, míg az érminszenti tanácskozás egyik moderátora dr. Láng Gusztáv irodalomtörténész volt.

Dr. Láng Gusztáv 1936-ban született. Középkorai tanulmányait Szatmárnémetiben végezte, Kolozsváron kapott magyar szakos tanári diplomát. Az Állami Irodalmi és Művészeti Kiadó munkatársa, a Kolozsvári Egyetem Magyar Tanszéke, majd a szombathelyi Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola tanára. Főbb művei: *Kivándorló irodalom*, *Dsida Jenő monográfia*, Kántor Lajossal közösen szerkesztett: *Romániai magyar irodalom 1945-1970-ig*.

Előadásában *Érminszent, a jelentéses táj* címmel az Ady Endre verseiben előforduló szülőfalu és határának helyszíneivel foglalkozott, mely tanulmányát teljes terjedelmében közölte a szombathelyi „Életünk” című lap.

A Vásárhelyi Látóhatárnak adott interjúját a „Tizenkét legszebb magyar vers” konferencia-sorozat Ady Endre *Kocsi-út az éjszakában* című költeményének szentelt vándorgyűlésén elhangzott részletének felidézésével kezdjük:

„A hely szellemének adózva, hadd kezdjem felszólalásomat a költő *Egy régi Kálvintemplomban* című költeményének a lírai Ént

ADY ENDRE ÉS DR. LÁNG GUSZTÁV

„ÉRMINDSZENT A JELENTÉSES TÁJ”

azonosító kitételeivel. (A munkáulés, mely felszólalással kezdődött, az érminszenti református templomban folyt le.)

Ámenből tértem vissza
Húsz évből az igére:
»Megtöretett a teste,
Megtöretett a teste,
Kiontatott a vére.«

A „húsz év” túlzásnak tűnik, hiszen – a költemény keletkezési évét figyelembe véve – aligha valószínű, hogy Ady Endre 11-12 éves korában járt volna utoljára az érminszenti templomban. Ez az időhatározó azonban négyyszer is előfordul a rövid (27 soros) költeményben, nem tekinthetjük tehát „hanyagul odavetett” költői túlzásnak. Annál kevésbé, mert ugyanennek a ciklusnak egy másik darabjában is találkozunk vele:

Húsz éve elmúlt, s gondolatban
Ott röpi a szánom az éjben
S amit akkor elmulasztottam,
Megemelem kalapom mélyen.”

(*Krisztus-kereszt az erdőn*)

Valaminek tehát történnie kellett húsz évvel korábban a kamaszodó Ady Endre „templomozásával” kapcsolatban, ennek kiderítését azonban bízzuk az életrajz-kutatókra. [Tudnunk kellene (lehet, hogy az adat szerepel az Ady-irodalomban, csak én nem bukkantam rá), hogy mikor történt meg a költő konfirmációja; esetleg ezt tekinti a vers az utolsó olyan alkalomnak, amikor „imádkozó pózban” láthatta a vers alanyát az érminszenti templom. Ebben az életkorban Ady a nagykárolyi kegyesrendi gimnázium tanulója volt, melynek katolikus légköre – a költő saját bevallása szerint – hatással volt gondolkodására; megin-gathatta benne a „helvét hitvallás” kizárólagosságába vetett meggyőződést. „Okvetlenül más lelkű ember volnék különben, ha már falun ki nem cserélteték velem a kálvinista iskolát a katolikkal. S ha a katolikus szerzetes-gimnázium után ismét rám nem borul egy ellenkező világ a zilahi református kollégiumban” - írja Ady 1909-es *Önéletrajzában*. (Nyugat, 1909. június 1.)]”

- **Ady földijeként, mint irodalomtörténész, hogyan látja napjainkban Ady Endre és alkotói munkásságának megítélését a magyar és román irodalomban?**

- Nem hiszem, hogy beszélhetünk Ady Endre egységes megítéléséről a magyar irodalomtörténetben, a románban pedig még kevésbé. Az elmúlt két évtized a korábbi kánon(ok) relativizálásának – vagy éppen érvénytelenítésének – az idősza volt az irodalmi gondolkodásban, nemcsak nálunk, hanem az egész Közép- és Kelet-Európában, összefüggésben

a korábbi „diktatórikus kánon” gyors lebomlásával. Az Ady-életmű is elvesztette korábbi tekintélyét, mivel a posztmodernitáshoz szorosabban kapcsolható, illetve posztmodern nézőpontból meggyőzőbben értelmezhető szerzők és művek kerültek a szakmai érdeklődés homlokterébe. A Nagykároly – Érminszent – Nagyvárád helyszínekre látogató vándor-konferencia jelentőségét éppen abban látom, hogy bebizonyította: a legkülönbözőbb irodalomtudományos irányok minden képviselőjének lehet (és volt is) érdemi hozzájárulása egy ma is időszerű Ady-olvasat kialakításához.

Személyes véleményem, hogy Ady Endre költészete a XX. század eleji modernség (az úgynevezett „klasszikus modernség”) európai jelentőségű fejezete. Erről három összehasonlító vizsgálat győzött meg. Charles Baudelaire poétikai elveivel és költői gyakorlatával összevetve Ady líráját, kiderült számomra, hogy a baudelaire-i kezdeményt folytatva és azon túl is lépve Ady egy olyan versbeszédet alakított ki, amely alkalmas volt a XIX. és XX. század fordulójának válság-közérzetét kifejezni. Ez nemcsak a társadalmi és politikai válságokból jött létre, amelyekre a XIX. század racionális – és gyakran utópikus – válaszokat fogalmazott meg, hanem az önismeret válságát is jelenti, valamint az egyén, a személyiség irracionális erőknél való kiszolgáltatottságát. Hogy e vonatkozásban Ady a kor vezető elméi között foglalhat helyet, azt költészetének Freud mélylélektani elméletével és Franz Kafka prózájával történt összevetése igazolta.

- **Az (Ady Endre) érminszenti helyszínné, Kocsi-út az éjszakában vándorgyűlésen elhangzottak alapján a tanácskozást hogyan összegeznék?**

- Az Ady-kultusz a rendszerváltás után az erdélyi (partiumi) identitástudat és hagyományápolás fontos tényezője lett, nem utolsósorban a szatmári Kölcsey Művelődési Egylet kezdeményezésére. Ez a konferencia – mind helyszíneit, mind a rendezők és a résztvevők „illetőségét” tekintve – e kultusz új szerepkörét teremtette meg: az országhatárokon átívelő, az anyaországi és az erdélyi magyar értelmiséget szellemi egységre kovácsoló hatása lett.

Tudósítónk: Szilágyi Enikő

AZ ÉRMINDSZENTI REFORMÁTUS TEMPLOMBAN

DR. VÉGH BALÁZS BÉLA
EGYETEMI ADJUNKTUS

1953-ban született a Szatmár megyei Börvely (Berven) községben.

Az elemi iskolát szülőfalujában, a középiskolát Nagykárolyban végezte. 1981-ben kapott tanári oklevelet a Babes–Bolyai Tudományegyetem Filológia Karának magyar–német szakán. 1981 és 1984 között a Szilágy megyei Selymesilosván (Ilisua), 1984 és 1989 között a Szatmár megyei Szamosdarán (Dara) tanított. Az 1989-es változások után szülőfalujában, és Nagykárolyban tanított német nyelvet és irodalmat.

Az 1999/2000. egyetemi évben óraadó tanára lett a Babes – Bolyai Tudományegyetem Lélektan- és Neveléstudományi Kar Szatmárnémeti Óvónő és Tanítóképző Kihelyezett Tagozatának, 2000. október 1-től adjunktus, majd tanulmányi igazgató, 2006 májusától főigazgató.

2003-ban a Babes–Bolyai Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán védte meg *Kanonizáció a kisebbségi irodalmakban* című doktori értekezését, amelyet dr. Cs. Gyimesi Éva professzorasszony irányításával kutatott.

1977 óta publikál irodalmi tanulmányokat, könyvismertetőket, kritikákat és műfordításokat az egyetemes magyar, a kisebbségi magyar, a német és a romániai német irodalomról. A Polis Könyvkiadónál jelent meg *Csonkai Vitéz Mihály Válogatott versei*. 1996. és a *Fél évszázad magyar költői*, 1998. válogatása.

A budapesti Pont Könyvkiadó 1999-ben adta ki Franz Hodjak, romániai német prózaíró *A folyosón* című novelláskötetét, melynek társfordítója.

2001-ben *Magyar gyermek és ifjúsági irodalom* címmel egyetemi jegyzet jelentet meg a tanítóképző távoktatásban résztvevőknek.

Eddig megjelent tanulmánykötetei:

2005: *Kanonizáció a kisebbségi irodalmakban*. Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár.

2007: *A gyermekirodalom változatai*. Korunk Baráti Társaság, Kolozsvár.

2009: *Irodalmi horizontok, irodalmi kánonok*. Pallas Akadémia, Csíkszereda.

2010: *Mezőfényi gyermekmondókák - Hiripi cigány népmesék*. Didakt, Debrecen.

2011: *Kalandozások a gyermekirodalomban*. Savarya University Press, Szombathely.

(Forrás: www.bbtepedsm.ro)

FÉLELMEK ÉS SZIMBÓLUMOK

Ady Endre *Kocsi-út az éjszakában* című költeményében

Cs. Gyimesi Éva emlékének ajánlom

ADY ENDRE

Kocsi-út az éjszakában

Milyen csonka ma a Hold,
Az éj milyen sivatag, néma,
Milyen szomorú vagyok én ma,
Milyen csonka ma a Hold.

Minden Egész eltörött,
Minden láng csak részekben lobban,
Minden szerelem darabokban,
Minden Egész eltörött.

Fut velem egy rossz szekér,
Utána mintha jajszó szállna,
Félig mély csönd és félig láрма,
Fut velem egy rossz szekér.

sötétsége), az ősi veszélyérzet, elébe tolakszik, ill. átveszi helyét a modern ember civilizációs félelme, egzisztenciális szorongása.

Az univerzum titkainak konvencionálissá vált szimbólumai, amelyek már jóval ezelőtt részeivé lettek a klasszikus mítoszoknak, így bármikor elérhetőek és megidézhetőek voltak az egyes korok művészei számára. Az újabb keletű félelmeket, jóllehet egyre markánsabban nyilvánulnak meg, talányok és sejtések övezik, nincs egyértelmű és végleges fogalmi konkretizációjuk, nincsenek szimbólumaik. Magának a költőnek és általában a költészetnek is csak sejtései vannak, továbbá el- és megnevezési kísérletei, így tarthatják ezek az egzisztenciális félelmek és szorongások befolyásuk alatt a védekezni képtelen modern embert, köztük a költőt és kortársait. A fokozatosan elbizonytalanodó intellektuális megismerés és fogalmi megnevezés végül önmaga is a félelemérzés eredőjévé és hordozójává válik: egy „rossz szekér” mögötti széthulló világban, megbomlott rendjében a bizonyosság és a rettegés, a fény és a sötétség, az életöröm és a pusztulás gondolata viaskodik egymással, innen a jajszó, a „félig csönd és félig láрма”.

Stanly Rachman a félelemről és a bátorságról szóló könyvében (Rachman 1978) megkülönbözteti egymástól a „fizikai félelmet” és az „egzisztenciális félelmet”. Ontológiáját tekintve mindkét típus konkrét élethelyzetből nő ki, csak a (fizikai, társadalmi, pszichikai) körülmények más-más irányba alakítják őket. Ady a vershez köthető fizikai félelmet egy valószínűleg éjszakai Kocsi-út alkalmával élte át, az irodalomtörténet adatai szerint ezt a versét 1909. aug. 10. táján írhatta. Az életrajz ismeretében kikövetkeztethető a keletkezés körülményei. Érmindszenten töltött néhány napot akkoriban, s a családjánál időző Itóka meglátogatására egy ízben Nagykárolyba

ment. Későn, az éjfél órákban indult haza, a faluja felé. Az utolsó holdnegyed hete volt, s valóban „csonkán”, egyre fogyó, ezüstös sárlóval kelt fel ekkor a hold. Hallgatott a táj, fénylett a magány, s zörgött Mindszent felé a néma falvakon át a rossz parasztszekér. S ezen a kb. kétórás Kocsi-úton, a csendben, s a csonka hold ígézetében villanhatott fel a Kocsi-út az éjszakában költői gondolata. A Mindszent s Nagykároly közötti rázós, földes út a halhatatlanságba költözött. (vö. Király István 1972: 229).

Ebben a századelőn kevésbé szokványos vershelyzetben, ill. ebben a „fizikai félelemben” ott bujkál a mélyebb és egyetemesebb, ill. metafizikusabb „egzisztenciális félelem” is: a veszendő félben lévő emberi eszményekért, a mulandó félben lévő termékeny életért való aggódás, a ki nem mondott halálfélelem. A féltett egyetemes szellemi és erkölcsi minőségek sorra kimutathatók a versben, hol explicite, hol pedig megsejtve vannak jelen, leginkább a második szakaszban:

„Minden Egész eltörött, / Minden láng csak részekben lobban, / Minden szerelem darabokban, / Minden Egész eltörött.”

A veszendő értékekért való aggódás, az egzisztenciális kiábrándultság állapota paszszívva teszi a vers lírai alanyát, képtelenné az értékteremtésre és az értékőrzésre, csupán megállapításai, tényközlései vannak. Ezt az állapotot érzékeltetik a névszói állítmányok (csonka, sivatag, néma), és a közvetlen szövegkörnyezetükbe tartozó hiányos cselekvés („részekben lobban”). Ezzel ellentétben a negatív élményt szimbolizáló „rossz szekér” fut mindenén át, vitalitása minőségipró győzelem az élet dolgai fölött. Ez egyben a költői lélek fölötti győzelem is. Mintha a Németh László által megnevezett belső tájat, „tulajdon lelkét” vetítené rá a költő a fizikai tájra, az éjfél utáni univerzumra, szimbólumértékűvé téve annak érzékelhető elemeit: a „csonka Holdat”, és a néma éji sivatagot. A romantika tájköltészeti szokásaként először a kivetített tájat jeleníti meg, csak azután fordul önmaga felé a költő, végül a tájhangulat azonosossá válik az egyén szubjektív hangulatával, aki mindvégig azonos hangulati szinten tartja a tájat és saját érzelmeit, drámaivá fokozva a közöttük lévő viszonyt, de ezzel sem elégszik meg, tragikumra vágyik, egyszerre idézi meg a sajátosat és az egyetemes, az egyénit és az általánosan emberit.

Megjegyzés:

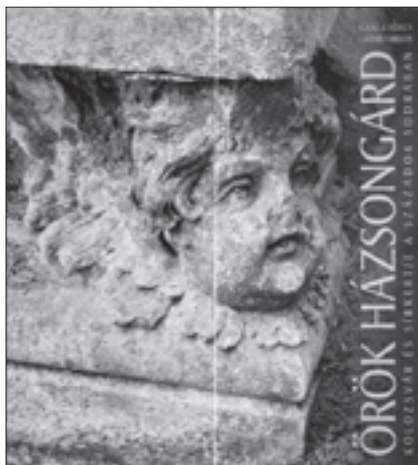
Ennek a versértelmezésnek első változata 2011. május 7-én hangzott el Érmindszenten a *Tizenkét legszebb magyar vers* konferenciasorozat keretében. A végleges változat 2011. június 12-én készült el, három héttel Cs. Gyimesi Éva halálát követően.

Felhasznált könyvészet:

Hankiss Elemér 2006. Félelmek és szimbólumok. Osiris Kiadó, Bp.
Király István 1972. Ady Endre II. Magvető, Bp.
Németh László 1992. Ady Endre. In: uő A minőség forradalma. Kisebbségben. Püski, Bp.
Rachman, Stanley J. 1978. Fear and Courage. San Francisco, Freeman.

Végh Balázs Béla

ÖRÖK HÁZSONGÁRD

2011. június 2 és 6 között került megrendezésre a 82. Ünnepi Könyvhét, a magyar irodalom és könyvkiadás páratlan hagyományú seregszemléje. A Könyvhét kulturális eseményein az olvasók 116 kiadó 385 újdonsága közül válogathattak, és a szerzőkkel való találkozások alkalmával dedikálhatták kedvenc könyveiket nemcsak Budapesten, hanem az ország félszáz nagyvárosában, és 70 év múltán ismét a határon túl, Kolozsvárott is.

A Könyvhét nyitónapján adták át a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülése által meghirdetett „Szép Magyar Könyv 2010” pályázat nyerteseinek járó okleveleket is. Ez évben a magyar könyvkiadás legszebb, legértékesebb kötetei között Gaál György–Gránitz Miklós *Örök Házsongárd* című kétkötetes albuma is megkapta a kitüntetett címet, sőt Orbán Viktor miniszterelnöki különdíját is kiérdemelte.

Nekünk, vásárhelyieknek azért is kedves a hír, mert sok szálon kapcsolódunk a könyvben szereplő kolozsvári sírkert, a Házsongárd értékeinek megmentéséhez, a könyv szerzőihez és a könyvkiadás támogatásához.

Hódmezővásárhely 2006 és 2008 között több, a magyar történelem és tudománytörténet szempontjából kiemelt jelentőségű, a kolozsvári nemzeti panteonban található sírhely felújításához adott anyagi támogatást a Házsongárd Alapítványon keresztül, mely értékmentő alapítványnak elnöke az *Örök Házsongárd* albumok szövegírója, Gaál György kolozsvári művészettörténész tanár. A két kötetet gazdagon illusztráló fotókat pedig annak a Gránitz Miklós budapesti fotóművésznek köszönhetjük, aki évek óta rendszeres résztvevője és kiállítója a hódmezővásárhelyi nyári fotóművészeti alkotó táboroknak. A könyv tervezetét látva és annak kultúrszemleli jelentőségét felismerve a határon túli magyar értékmentő programokra elkülönített pénzalapból Hódmezővásárhely Önkormányzata is támogatást nyújtott a kiadáshoz.

Végül számunkra az sem elhanyagolható tény, hogy a második kötet megjelenésekor a kolozsvári bemutatott követően az alkotók a hódmezővásárhelyieket tisztelték meg az albumok magyarországi premierjével egy író-olvasótalálkozó keretében a Németh László Városi Könyvtárban. Mi, vásárhelyiek foghattuk először kézbe ezeket a művészen kivitelezett, értékes köteteket, melyek egyben a Pharma Press Kiadó és Nyomda igényes munkáját és dr. Dávid Ferenc igazgató elhivatott, önzetlen támogatását is dicsérik.

Örömről szolgál, hogy a meg-előlegezett magyar örökségmentő és esztétikai értékítéletünket a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének szakértő zsűrije is megerősítette.

Gratulálunk a szerzőknek, a kiadóknak itthon és határon túl!

Végül még egy szomorú aktualitás:

Az utóbbi hónapokban aggodalommal figyeljük a Házsongárd temető páratlan kultúrtörténeti emlékeinek meggyalásáról és megrongálásairól szóló kolozsvári híradásokat. A XXI. századi, egyesülő Európában érthetetlen és elfogadhatatlan ez a vandalizmus. Csak reménykedhetünk abban, hogy a hivatalos román és az európai uniós szervek rövid időn belül műemléki és világörökségi védelem alá vonják a négy évszázada háborítatlan kolozsvári sírkertet.

Addig is megőrzi nekünk a legutóbbi pillanatfelvételt az örökségről a könyvek, a Szép Magyar Könyv díjas művészettörténeti emlékalbumok és hirdetik, hogy a Házsongárd örök...

Az iktári Bethlen-kripta a Házsongárdban

Kép és szöveg: Berényi Károly

LEKTORSÁGOM TÖRTÉNETE

– Rendhagyó önéletrajz –

Előjáróban meg kell állapítani, hogy ki a lektor? Nem lehet pontosan meghatározni. Tehetsége szerint általában tud beszélni, ezt kiadók meggyőzésére használja. Hogy érdemes a művet megjelentetni. Ha szerzőt kell meggyőzni, akkor őt pedig arról, hogy művével messze megelőzte korát, várni kell a közléssel, had' zárkózzék fel közönségre, az ezerszemű caesar. Két lábbal a földön jár. Fut. Ezen képessége menekülésre szolgál; gyakran üldözik. A meg nem értett szerzők. Kritikát nem gyakorol. Az álmodozást kislányokra és költőkre bízta. Forradalmárokkal. Egyszerűbb, ha magamat szemlélve mondom el, ki a lektor. Mert van lektornő is, ám nem célozom, nem lehet célozom bemutatni ebben a dolgozatban. Ő világszellem, kulcs, a legjobb és legragyogóbb liliumok-szappan. Lubickol a rímek rabságában. Hanghullatós, nem szabadít fel sok szót, nem kedveli a magánhangzók bukfcencezését, és... – ő, hiszen nem rólok akarok írni! Rádásul ezt Hugo Ball mondta, és a Dada-ról, mikor az még nem volt izmus.

Az olyan lektor, mint én: már a kisdédővóban mindenben elüt társaitól. Egyik barátom (kulturális folyóirat-szerkesztő és neves költő) kifizia már köpködi a spenótot, mire ő – népi megfigyelésekre támaszkodva – levonta a következtetést: publicista lesz a kölkökből. Eszerint aki nem köpködi a spenótot, sóskát, kapormártást, hanem élvezettel tömi magába, boldogan keni össze magát, társait, dajkáját – az lektor lesz. De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: az írás, olvasás nemes tudományát első elemistás korában oly szenvedéllyel sajátítja el, hogy csak könyveket hajlandó ajándékba kapni. Apja bánatára, aki próbál néha játéktankokkal, műanyag katonákkal kedvébe járni, de be kell látni: csak a betű ólomkatonái után érdeklődik a sokra hivatott ifjú. Tehát a lektor korán felismerszik pépes állagú zöltségekhez kulináris vonzódása, és kalligrafikus tipográfiai jelek ősi törvény szerint rendezett halmazához mániákus ragaszkodása végett. De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: jazztrombitás szeretne lenni, mert nem tudja még, hogy ő lektor. Az utcabéli kölykök kint labdáznak az *uccán*, ő meg szorgalmasan gyakorol hangszerén, a család nem kis bánatára. Hősiesen tűrnek, csak néha mondják: „nem gyakorolnál az udvaron?” Ettől viszont sem a tyúkok, sem a galambok, sem a szomszédok nem boldogabbak. A tojások száma mintha kevesebb lenne, a galambócok messze röpiúlnak. Néhány öreg szomszéd halálra válik, statisztikailag kimutatható: a környéken a halálozás száma nem áll arányban a születéssel, az utcát hosszútávon elnéptelenedés veszélye fenyegeti, városi térképészek már készülnek újra színezni Hódsárrét atlaszát, ezt a részt fehér folttal tüntetni fel. Nem így történt. Tudjuk, hogy valamire való szenátorok, akik később államfők lesznek, gyakorló jazz-zenészek is, de nincsenek politikai ambíciói, így nem is lett zenész soha. De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: ha épp nem jazztrombitásnak készül, akkor regényeket ír, míg egy kudarc szárnyát szegi: egyik művében azt találja írni, hogy az indiánok Indiában élnek. Jó barátja, akiből levéltáros és helytörténész lett – ma már főtanácsos, mert ilyen ismeretek birtokában csak az lehet az ember –, gyakorolt mély kritikát a műről: hasát fogta a röhögéstől, úgy hempergett, és az sem zavarta, hogy tyúkok által illetett az árokpárt. A döbbsértődést látva, erőt vett magán. De a felvilágosítás, hogy Cristóvão Colombo is hasonlóképp járt korábban, már nem vigasz. Megpecsételni egy életre a barátságot, még kiverte a kritikus utolsó tejfogát. Nem pont ekkor, és nem pont ezért. De ezt ide kell írni a történeti hűség kedvéért. Mindenesetre a tévedés jó időre véget vetett mindenféle ambícióknak. Pegasus immár szárnyak nélkül legelészett tovább a sziki mezőkön. De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: alkotói válságát úgy éli és magyarázza, hogy most újabb feladatokra töltődik fel, ezért szerelmes lesz, hát verseket ír, naponta akár hármat is. Természetesen a múzsa személye időről időre változik, hasonlatos ez a jelenség az időjáráshoz. De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: tanulmányait befejezi húsz évesen, és csak akkor jár egyetemre, ha ott forgatják a filmet, amelyikben statisztál. Ezzel szemben kocsmába nem csak akkor megy, ha ott is készül jelenet ehhez a filmhez. Bölcséleti stúdiókat végez kockás abroszra könyökölve, hallgatja az egyetemre tanulni járó barátait. Ilyenkor burkolódzik hallgatásba, illuzionálva bölcsességnek látszatát. Nagyon figyel, csak ritkán mond baromságot. De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: soha nem fog fegyvert, mert fegyveres szolgáltra alkalmatlan, de a katonazenekarban még helyt áll. Leszerelés után elmegy újságosnak, míg ki nem rúgják pontatlan kézbesítésért: körzetében figyelemre méltó irodalmi, művészeti folyóiratra fizetnek előtérben. Ezeket előbb hazaviszi, így kévsé, de eljuttatja annak, aki ezért pénzt adott. Eszébe nem jut, hogy a diáriumokat a könyvtárban is el lehet olvasni. Egyáltalán van könyvtár a világban? De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: beáll matróznak a Folyamszabályozó és Kavicskotró Vállalathoz, s miután megunja a csavargást, mert hiszi: ideje megkomolyodni, elmegy a múzeumhoz segédnek. Itt ugyanazt teszi, mint a régész, azzal a különbséggel, hogy nem tudja, mit csinál, ezzel szemben a régész tudja, hogy mit és miért végeztet a segédjével. Miután felfüggesztik az ásatást, mert kimerült az ásatásra szánt költségvetési keret, munka nélkül marad. Pedig jól érezte magát a szarmata és szkíta sírok bontásakor spaklival, vékony ecsettel kezében! De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: munkanélkülségében elszegődik egy színházba díszletmun-

kásnak. A fölfedezés döbbenetes: színházba nem csak nézőnek lehet menni. A színházban dolgozni lehet, ott komoly munka folyik. Nagyon sok színdarabban statisztál, tekintetében értelem fénye csillog, hamarosan színi előadásokat vezető ügyelő lesz, míg ki nem rúgják, mert rájönnek: nem értelem fénye az, hanem a jupiterlámpák tükröződnek vízenyős, tászkás szemeiben. Alkoholista, kötekedő, hibát hibára halmoz, senkivel nem tud együttműködni, a felesége is elhagyja evégett. Bizony mondom, koholt mind e vád, meg nem állják helyüket. De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: egy hónapig sátorban lakik a Tisza partján, majd beköltözik egy romos istállóba, ahol se víz, se villany, csak huzat, meg egerek. Így körülmények között elborul az agya, állami ösztöndíjas, ultramaratonista sóbálvánnyá lesz. Néhány verse megjelenik, készíti bibliográfiákat, repertóriumot, szereti a méltatlanul elfeledett, mellőzött költőket felfedezni, kötetbe rendezni kiadatlan műveiket. Dramaturgi törekvései is vannak, regényt, novellát alkalmaz színpadra, amit be nem mutat soha senki, mert ő sem mutatja meg senkinek. De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: nem tudja, hogy ő lektor. Egy barátja kéri: megjelenés előtt álló verseskötetének kéziratát ugyan olvassa el, s mondjon róla valamit. Mivel a jó barát messze lakik, levélben fogalmazza meg véleményét. Azután ennek részletét a megjelent verseskötény hátlapján látja viszont, a könyvbe megbele van írva a neve, meg az, hogy ő lektor. Így tudja meg, hogy ő lektor, mindig is az volt. Erre ráébredni – egyetem helyett – ezt az utat kellett végigjárni. Nem bánta meg, sőt, hiúságát legyezi; igazoltnak látja sosemvolt léhaságát. De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: ahogyan öntudatlan születése pillanatában, oly öntudatlan lektorságában is. Vigasztaló, hogy tudja: mit, hol keressen, fölösleges ismeretekkel nem pusztítja gyér szürkeállományát. Nem keveri össze az *Anatómiai atlaszt* a *Föld-atlással*. A *Magyar Szókinestárt* a *Biológiai Lexikonnal*. Irigykedhetne tanult barátaira, ők arra érdemesen teljesítik literátori küldetésüket. Irigykedhetne, de nincs rá ideje. Bánkódni az elmulasztottakért – erre sincs. De nézzük tovább.

Az olyan lektor, mint én: nem lektor! Most, hogy megcsihodott lelkében a fájdalom bosszús lidérce, kétszer meggondolja: mikor, miről ad írásban véleményt. Felismerése, hogy esete annak a jércének esete, amelyik a lábasból akarja irányítani a szakácsot, fölöttebb dicséretes. De már ne nézzük tovább; sajtó alá kell rendeznem összegyűjtött szó- és sorközeimet, idéző-, gondolat-, felkiáltó-, és kérdőjeleimet. A többkötetes összkiadást szavakkal illusztrálni a *kiadó által felkért* szaklektor fogja. Ilyen egyszerű a történetem. Tényleg ilyen egyszerű?

BÉRES DEZSŐ

AZ ALFÖLDI TANYAVILÁGTÓL A SZTYEPEI NÉPEKIG

Kunkovács László fotóművész, etnográfus vallomása

Kunkovács László etnográfus nemzetközileg elismert kutató, aki néprajzi gyűjtőmunkáját a fotótechnika lehetőségeinek felhasználásával Magyarországtól Belső-Ázsiáig végzi.

Az érdeklődők etnotárlatokon, konferenciákon, vendégtanári előadásokon nyerhetnek bepillantást a különleges kultúrkinccs feltárásába. Etnofotói bejárták a világot. Kutatómunkáját számos díjjal — Magyar Művészetért Díj, Magyar Köztársaság Érdemrend Lovagkeresztje, Balogh Rudolf Díj — ismerték el. Szép kiállítású albumai, könyvei mindannyiunk számára elérhetővé teszik Kunkovács László munkásságát.

Kunkovács Lászlót etnográfusként és fotóművészként egyaránt jól ismeri a széles közönség és a szakma. Milyen utat járt be, hogy tett szert népszerűségére? Születése, vagy szándéka határozta meg az útját?

Ahová születünk, az meghatározó, de legalábbis jócskán befolyásolja nyíló értelmű korunkban az érdeklődésünket. Hozzáte-
szem: ezt méricskéltni nem lehet, az indíttatás és a lehetőségek összeadódnak. Én valóban arra születtem, ami kitöltötte az életemet.

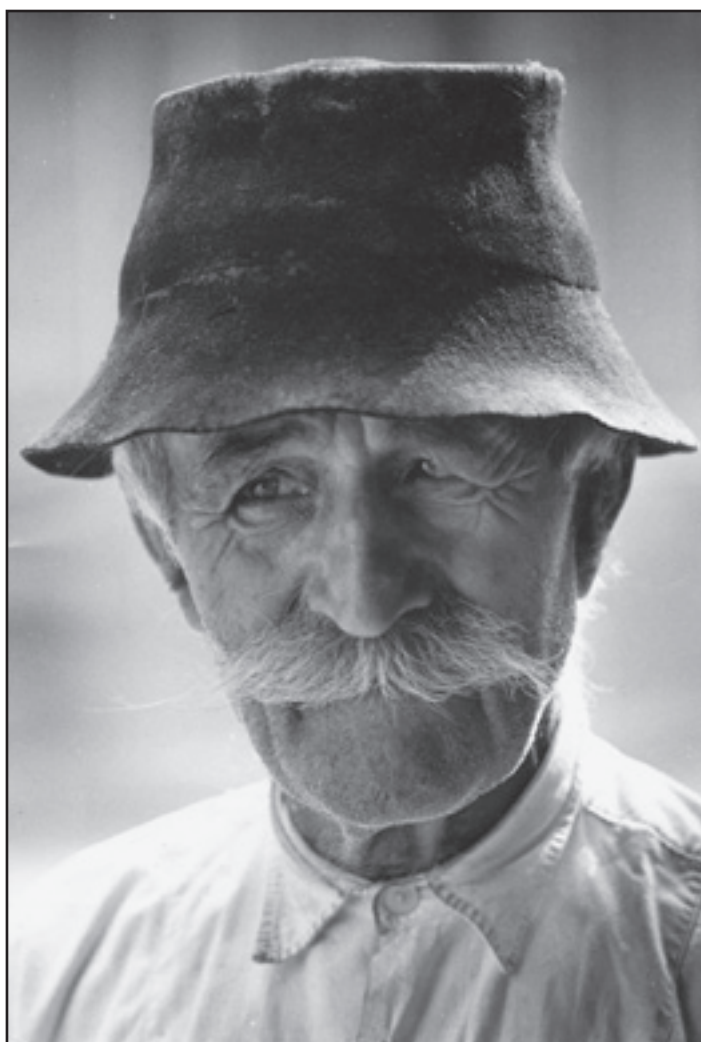
Endrődön (ma Gyomaendrőd) születtem idestova 70 évvel ezelőtt, hetedik gyereként, mint a mesében. A nagyszüleim és a rokonságom józan életű gazdálkodók voltak, apám, aki örökölt földjét tovább művelte (inkább műveltette), iskolaigazgató az 1950-es évekig. Talán a legolvasottabb az akkor a tanyavilágával együtt 13 és fél ezres falunkban. Már deresedő hajjal szerzett földrajz-biológia szakos diplomát Szegeden. Egyszer kérdeztem tőle, miért ezt a két szakot választotta, hiszen ő egy sereg más irányban is tájékozott volt. Mondta, hogy erős tanítóképzőbe járt Temesváron, de mintha e tárgyak tanárai talán nem voltak olyan szigorúak, így aztán ez irányban érzett pótolni való. A teljességre törekvő ember logikája ez.

Rendes házuk volt a faluban, és a téjesítésig megvolt a tanyánk is. Nyaranként kicsaptak minket oda vakációzni. Ez a világ belém épült és szinte bearanyozódott. Az *Élő agrártörténet* című katalógusomban írom: „Ha a tanyánknak még a helyét is felszántották, mi más tehettem? Legalább fényképeken igyekeztem összeszedni az eltűnő paraszti világot – nekifeszülve a teljesíthetetlen feladatnak.”

Hogyan érett meg bennem ez a feladatvállalás? Összeadódnak a dolgok. Ifjú pedagógusként a csárdaszállási kis iskolát választot-

tam. Két-három utcácska, de inkább tanyavilág – soha nem felejttem el a gumicsizmás kisdiakokat. Mivel már főiskolás koromban sikerrel szerepeltem országos fotópályázatokon, meg írogattam is, ezen fölbuzdulva, egy év tanítás után fölmentem Budapestre és a legnagyobb sajtócéget céloztam meg, a Magyar Távirati Irodát. Rövid próbaidő után fölvettek, újságíró oklevelet szereztem, és tíz éven keresztül tudósítottam Magyarországon apró érdekességeiről, fényképekkel, szö-

veggel. Nagyon jó iskola volt, de mivel nem afféle ugrabugra, hanem meditatív, elmélyülő, kutatói hajlamú vagyok, kerestem a kiutat. Hiába, ilyen intézmény, ilyen státusz Magyarországon nincs. Intézményesíteni kellene, hiszen belátható: a legkézenfekvőbb műfaja annak, hogy ismereteket gyűjtsünk az országról, azt továbbadjuk, mi több, tovább örökíthetjük alapanyagul a történetírás számára. El ne felejtsem, igen korán tagja lettem a Magyar Fotóművészek Szövetségének és a Magyar Néprajzi Társaságnak. Temérdek előadást hallgattam komoly tudósoktól, szakkönyvtárat gyűjtöttem, és sok-sok ismeretterjesztő cikket tettem közzé. A cikkeimből vékonyan megéltem, közben a fő tevékenységem csak vitte a pénzt. E vonatkozásban a megrendelést, a fizető munkát nem ismerem. Gondoltam, tematikus fotókiállításokkal közszemlére teszem, amivel foglalkozom, majd akkor segítenek. Nem jött be. Három évtizede egymást érik a tematikus kiállításaim. Vásárhelyen is volt a Medgyessy-teremben, a Művelődési Központban, a Múzeumban, az Alföld-kutatók konferenciáján, a népi építészeti tanácskozás alkalmából a Városházán. A Magyar Fotóművészek Szövetségének tagjai közül rekorderek vagyok az önálló kiállítások száma tekintetében.

KECSKÉS ISTVÁN BALMAZÚJVÁROSI PARASZTEMBER, 1980

Egy-egy témán évekig, akár egy évtizedig is dolgozom. Nemrég Budapesten láthatták a belső-ázsiai sziklarajzokat ismertető tudományos igényű fotótárlatomat.

Többször írták már: ez egy egyszemélyes intézmény. A vizuális antropológiai szemléletről magasröptű fejtegetéseket olvashatunk,

TANYAI SZÉLDARÁLÓ A BÉKÉSSÁMSONI ÚTON (HÓDMEZŐVÁSÁRHELY, 1982)

csak éppen a kulimunkát, a szakadatlan talpalással járó fényképező programot nem akarja senki megosztani velem.

Felnőtt korom innenső felét szabad pályán, művészként és „szabadúszó” újságíróként töltöttem. A tizenhét, más-más témájú kiállításom jó 150 helyen megfordult az országban. Ehhez jön még 16 külföldön 36 városában, múzeumokban, magyar intézetekben. Jórészt a kiállításaim szárnyain tudtam eljutni távoli népekhez. Így kaptam repülőjegyet, az ott-tartózkodást megnyújtva pedig feltaláltam magam. Tudósok, sofőrök, pásztorok, múzeumigazgatók kalauzoltak önzetlenül. Jó emberek azok! Őszinte szívvel érkeztem; ezt megéreztek, s rögtön meglelt a barátság.

Egyébként se itt, se ott fotókiállításokért nem fizetnek. Pedig ennek a „kiállításgyártó vállalatnak” vannak üzemből tartási gondjai, de az bizony senkit nem érdekel.

Ázsiában sokfelé népszerű vagyok. Megindító, mennyire szeretnek a törökországi jürükök, a kunokkal rokon kazakok és kirgizek, a Jenyiszej-menti hakaszok és tuvák, a sarkkör közelében élő jakutok, a pászturnép mongolok. Hogy itthon népszerű lennék? Ez ellentmondásos, mert az európai már gyakran az érdekei szerint rendezi az ember-társaihoz való viszonyát. Rám osztották a megszállott titulust.

A riporternek fontos, hogy nagy ismeretségi köre legyen. A sok-sok diavetítéssel kísért előadásom (ilyenek Vásárhelyen is voltak), újabb és újabb barátokat hozott. Egyébként különösebben nem töreksem népszerűsügre.

Rendkívüli széleslátásról, tudásról, tapasztalatról tanúskodnak az alkotásai, kutatásai. Azt mondja: „nem egy szakág érdekel, hanem az élet teljessége, minden, amit megmutatni érdemes...” Honnan lehet tudni, mi az, amit érdemes megmutatni?

Ettől aktuálisabb kérdést nem is tehetett volna fel! Hogy mi a jó, a megörökítésre méltó, és amit a pokolba kívánunk, ezt azért többé-kevésbé tudja, akit még nem zavartak össze. Csak ahhoz kell tartanom magam, amire a szüleim neveltek, aztán, nem engedve az alattomos manipulációknak, én bizony tudom, mi a jó és mi a rossz. Ha a TV meg a filmipar sok produkciója egyenesen rombol, az ilyenekre rápillantani sem szabad! Beszélnek valamilyen valóságshowról és más izléstelenségekről. Én ebből egy másodpercet se láttam. Ugye, megtehetné más is? A romlott ételt visszaküldjük.

Hogyan került a vásárhelyi pusztára, tanyavilágba? Mi az, amit napjainkban is lehet s kellene is látnunk ebből a világból?

Fő témám a Nagyalföld, mert itt születtem. A Dél-Alföld paraszti világának reprezentánsa az egykor széles határú Hódmezővásárhely. A későbbi korok néprajztudományának, de egyáltalán önismeretünknek a forrása az a korszak, amikor még minden szervesen együtt volt. Megkaptuk ezt írónktól, a klasszikus néprajztudósok leírásaiból, s legutóbb Szentí Tibor nagylélegzetű könyvéből, a *Parasztvallomások*-ból. Ő már kénytelen a múlt idő téit használni, mert ennek a világnak utolsó évtizedeit megélte, de az már múltta lett.

Én is éreztem, hogy az idő sürget, és aprólékosan végig kell pásztáznom az országot fényképezőgéppel, notesszal, akár kis magnóval felszerelve, hogy e csodavilág utolsó lobbanásait, hogy-hogy nem jelenkorunkig megőrződött darabkáit megörökítem. Miután a tárgyak elfogytak a padlásokról, módszert kellene váltani, mert íme, ez a fényképezőgépes gyűjtés kiterjeszti a lehetőségeket!

Méltatóim gyakran mondták, írták, hogy képeim lelet-értékűek. Vásárhely határában akadtam a széldarálóra – talán a keleti frontra kihajtott ezermester hajlamú bakák koppintották le a „mélnycát”, az orosz meséskönyvekből ismert szélmalmocskát. A tanyák udvarbéli építményei – mint a méltóságteljes, kólbas górék és a jurtaformájú kerekölak – szintúgy ritkaságok.

Országunk minden zugát szeretem, de vannak kevésbé és jobban feldolgozott körzetek. Helyzetemben sokat számított az olcsó kvártély. A Művészeti Alap tagjaként kevés pénzért hetekig tanyázhattam

a Virág utcai alkotóházban. Innen vonattal vagy biciklivel, 30-40 km-es körzetben, évről évre más és más évszakban, jól bejártam ezt az országrészt. Persze, erőm szerint módszeremet kiterjesztettem távolibb vidékekre is. Meg is van az eredménye: ezer és ezer, gondosan adatolt negatív kocka, amiből már csak összeszerakni kell egy képes enciklopédiát a hajdani tanyavilágról, a mindenkor példát adó szán-tóvetőkről.

Több könyve jelent meg, melyek tartalmilag és képileg egyaránt lenyűgözőek. A *Kece, milling, marásza – Hagyományos halászat természetes vizeinken* című albumában több képet, gondolatot találunk a mi vidékünkéről. Mi az, ami ide köti?

A mártélyi halászkok még használták a lócsonttal ellátott kecét, és itt akadtam rá az ollóshálóra, amiről azt hittem, hogy a használata már rég kiveszett. Sorolhatnám még a példákat, hozzátéve, hogy a portréim, azok az arcok szintén leletek. Ugyanilyenek már nem lesznek többé.

Több kiállításomba alaposan beépült Vásárhely és széles környéke. Gondolok az *Élő agrártörténet*, az *Ősépítmények*, a *Hagyományos halászat* vagy a *Puszták, tanyák, faluszélek* című kollekcióimra. Ezekből többet Vásárhelyen is bemutattam. Egyszóval: én már léptem. Most a másik fél következzen. Csak arra kérném a várost, ne a halálozást után fedezzen föl, mert ezen az archívumon más nem igazodik el. Ráadásul a legfontosabb megírandók a fejemből vannak, no meg lejjebb két arasszal.

Közismert s igen nagy érdeklődés kíséri a táltosok, sámánok és sztyepei népek életével kapcsolatos kutatásait. Van-e, s ha igen, milyen kapcsolódási pontokat találunk a mi kultúránkkal?

Nagy elődök dolgoztak ezen, és a fiatal, mai kelet-kutatóink is sokat tesznek azért, hogy válaszoljanak erre. Akkora téma ez, hogy az én kis adalékom is több kötetre rúgna.

Tegyünk próbát a rövidegére! Az Alföld pásztorosága sztyepei típusú. Mielőtt ideköltöztünk, egy évezreden át nomád népek mellette, között, velük kötelékben éltünk, s nem hegyvidéken. Minden megvilágosodik, ha az összehasonlító néprajzi kutatás módszereit alkalmazzuk. Végig kell járni az eurázsiai sztyeppövegetet, ahol ma is nomadizálnak. A nagyobb rálátásért közel húsz nép között jártam huzamosan, úgy felerészben a távoli pusztai népeknél. Fölkeresem nagyhírű sámánokat. Az ő hivatásuk a hagyományok továbbgördítése. Elképesztően bölcs emberek.

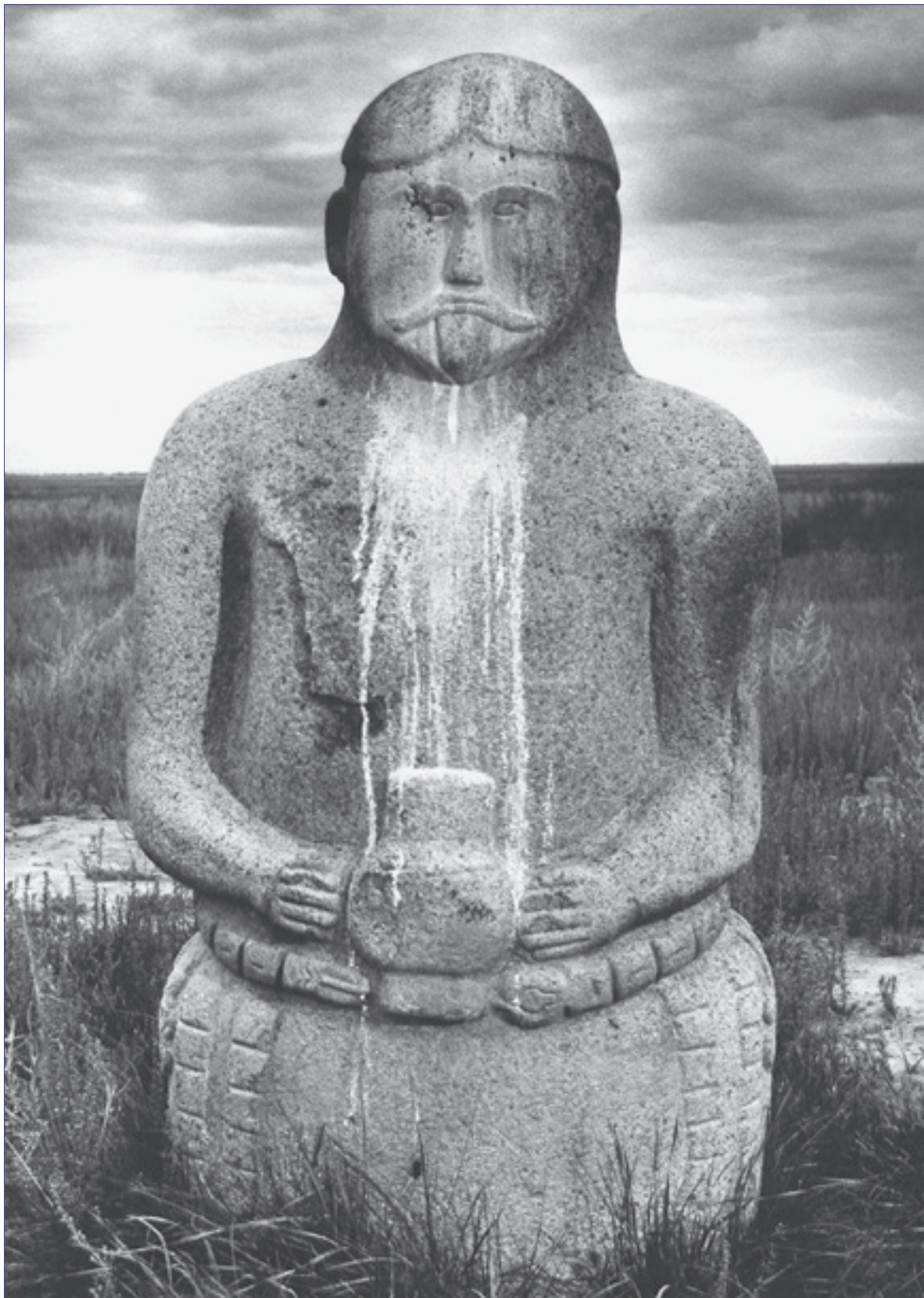
Ismernünk kell a kereszténység előtti hitvilágunkat is, mert anélkül nem értjük népmeséink égigérő fáját, nem értjük Arany János versében a csodaszarvast és díszítőművészetünket. Talán eligazítást ad erről a legutolsó, a *Táltosérő* című könyvem.

Nehéz lenne összeszámolni, hány és hány éjszakát töltöttem jurtaban. Mintha ezer éves időutazást tettem volna. Például: a derékszűj az Altájban ugyanaz, mint nálunk a honfoglaláskori régészeti leletekben. Megörökítettem, amint a jurtaban birkabőr fűjtatóval dolgozik a kovács, hogy a remekművű fém rátéteket elkészítse. Aztán az akszakál, a nemzetségfő a díszes övvel felövezte az egyik fiattal. Ez ma is férfiatóság. Régen ettől kezdve számított harcosnak.

Népzenénk ősrétege nyílt meg, amikor a Csuj folyó völgyében tündérszép ujjur lányok együttese muzsikált, kezükben olyan ütőhangszerekkel, mint két lópata vagy a tatárantilop szarvai.

Az Ön által föltárt, megörökített szellemi és tárgyi örökségnek mi lesz a jövője? Esetleg egy kis múzeum, ahol bármikor, bárki gyönyörködhet, kutathat?

Ezen töprengve sokat forgolódom éjszakánként. Egyszemélyes intézményke voltam annak előnyeivel és – most látom – hátrányai-
val. Egy életet adtam azért, hogy temérdek tapasztalatot szerezzek, s nem volt segítségem, nincs tanítványom. A szimpatizánsok, egyete-

**KEVESEET TUDUNK A NÉPVÁNDORLÁS KORI NOMÁDOK MŰVÉSZETÉRŐL.
GRÁNITBÓL FARAGOTT ÁLDOZÓSZOBOR A DÉL-SZIBÉRIAI SZTYEPPÉN (NYUGAT-TUVA)
EZEK LEFÉNYKÉPEZÉSE LELET-ÉRTÉKŰ**

misták, ifjú muzeológusok szeretnek, de nem vállalják, vállalhatják át ezt a missziót. Így aztán tovább gördíteni se egyszerű. Pedig ez tanítható lenne! Rég készen állok hozzá annak elméletével, gyakorlatával. Ez bizony a felsőoktatás mulasztása, hogy néhány kurzust és előadást kivéve nem engedtek katedra-közelbe; a magamfajtanak irigyei is támadnak – holott doktorátusom van abból, amit csinállok. Tavaly pedig rendes tagjává választott a Magyar Művészeti Akadémia.

Múzeum? Állandóan tanulmányozható képgyűjtemény? Jelenleg három állandó kiállításom van az országban, de az archívumom tényleg intézményt követelne.

Mi az, amit nagyon szeretne még megmutatni, láttatni a mai és letűnt idők világából?

A legutóbbi gyűjtőutamról is eredménnyel tértem haza, de életkorom figyelmeztet, hogy már ne a terepmunkával töltssem az időt, hanem dolgozzam föl, ami van. A *Pásztoemberek* című kötetem lesz a következő.

Sikeres fölkészülést kívánunk a jövő évi szibériai etnokongresszuson való részvételéhez, egy múzeumot, ahol összegezheti az eddigi kutatási eredményeit!

Benák Katalin Fotó: Kunkovacs László

A VERS SZÉP ÉS IGAZ...FORDÍTÁS? RÁADÁSUL OROSZBÓL?

К. СИМОНОВ

Старая солдатская

Как служил солдат
Службу ратную,
Службу ратную,
Службу трудную.
Двадцать лет служил,
Да еще пять лет,
Генерал-аншеф
Ему отпуск дал.

Как пришел солдат
Во родимый дом,
Вся-то грудь в крестях,
Сам седой как лунь.
На крыльце стоит
Молода жена-
Двадцати годов
Словно не было.

Ни морщинки нет
На щеках ее,
Ни седины нет
В косах девичьих.
Посмотрел солдат
На жену свою,
И сказал солдат
Слово горькое:

Видно, ты жена
Хорошо жила,
Хорошо жила
Не состарилась.
А в ответ с крыльца
Говорит она
Говорит сама
Горько плачет вся.

Не жена твоя
Я законная,
А я дочь твоя,
Дочь сиротская.
А жена твоя
Пятый год лежит
Во сырой земле,
Под березенькой.

Как вошел в избу,
Сел за стол солдат,
Зелена вина
Приказал подать.
Пьет вино солдат,
По щекам его
То ль вино течет,
То ли слезеньки.

1943

Konsztantyin Szimonov

Egy régi katonadal

Jó hűsz esztendő,
Rá öt ráadás,
Kaszárnyák priccsén,
Harcterek fűvén.
Véget ért ez is,
Hazajuthatott:
A vén, ősz baka
Obsitot kapott.

A vén, ősz baka
Hazájába tér,
Szülőházába
Otthonába ér.
Kiskapu előtt,
Úgy, mint valaha:
Vár a feleség:
Pünkösdi rózsá.

Szép piros arcát
Ráncok nem szántják,
Derek nem lepik
Fényes szög haját.
Ránéz szomorún
A vén, ősz baka,
Szíve elszorul,
Szája kimondja:

Lám csak, feleség,
Te jól megvoltál,
Vidáman éltél,
Nem szomorkodtál.
Szép lány szeméből
Kicsordul a könny,
A könny kicsordul,
Szóval így köszön:

Nem feleséged,
Nem szép hitvesed:
Lányod vagyok én,
Árvád vagyok én!
A te asszonyod
Őt esztendeje
Mély sírban pihen
Hűs nyírfák alatt.

Szobájába lép
A vén, ősz baka,
Asztalán a bor
Szép zöld pohárba.
Deres bajszáról
Borcsepp lecsordul,
Száz csepp lecsordul,
Sűrű könnye hull.

Fordította: Földesi Ferenc

Barátainknak és barátnéimnek gyakran mondogatom, hogy harcot indítok a manapság sokakban égő russzofóbia ellen. Most kapóra jött a *Vásárhelyi Látóhatár* szerkesztőinek bölcs elhatározása: fordításokat fognak megjelentetni, bilingvis formában.

Jó két decenniummal ezelőtt adtam balgán - a fejemet ennek a Szimonov-versnek a lefordítására. Fordítás ez, hiszen emlékezhetünk Weöres Sándornak a versfordításról írt weöresi definíciójára:

„Az, mégsem az:
Festményekről színes fametszetek,
Sok hangszer, ének, egyetlen sipon,
Az, mégsem az: szélfűjt árnyéka csak.”

A „*Sztárája szoldátszkaja*”-t dal formájában ismertük meg, a gitáros dalos pacsirta, Zsánna Bicsévszkaja előadásában. A hanglemez D.R. hozta Moszkvából.

Bizonytalán sokan emlékeznek még a bajszos, nem orosz, inkább kaukázusi fizimiskájú Szimonovra. A *Várj reám*-ra, amit sokan oroszul is megtanultak, sőt el is tudják dúdolni, bár Darvas Iván sanszonos bűgásával versenyezni hiú ábránd.

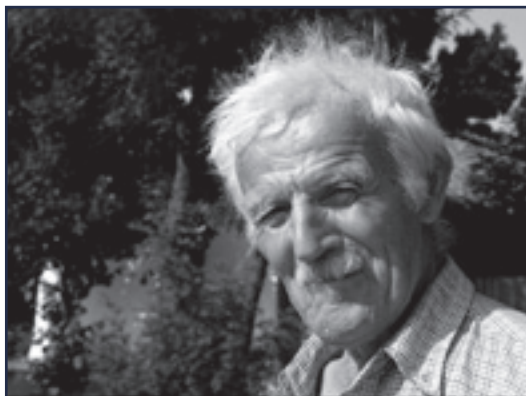
Konsztantyin Mihajlovics Szimonov (1915-1979) bármilyen kacskaringós cursum curravit is, sejtjeiben és élettapasztalataiban is katonaköltő, -író volt. Apja, akít eszmélése előtt már elveszített, a cári hadsereg vezérezredese volt. Az anyja az ősi Obolenszkij katonanemesi család lánya. A nevelőapja katonaiskolai tanár. Ő maga 19 évesen első verseskötetes, de még Sztálin-hű. Megússza hát a tömeges mérsárlásokat, a GuLag-ot, sőt, mázsaszám kapja a díjakat, orgyeneket és medálokat. Ám! Hitt ugyan a hihetetlenben, de katonatársait sosem árulta el. Haditudósítóként végig ott volt a frontokon, Berlinig. A lövészárkok katonái a *Várj reám*-ot a zubonyzsebükben hordták, a kedvesük fotója mellett.

Rejtély, hogy ezt a „*Régi katonadal*”-t miért épp a győzelmes sztalingrádi fordulat évében írta meg. Talán arra emlékezett/ emlékeztetett, hogy végzettségükön kegyetlen az orosz katonák élete. Jusson eszünkbe Lev Tolsztoj *Bál után* című elbeszélése! I. Miklós cár, a Paszkievicz muszkáit (Ferenc József kérésére!) ránk küldő „Botos Miklós” korában a „vétkes” katonát, puskavesszővel, a bajtársaival verették halálra. Sztálin elvtárs, a „Sratégiai Génusz” a rohamkor megfutatókat a zárószóval lövette le.

Ezt akarta-e versbe önteni Szimonov? Talán ő sem tudta. Akkor mi mért okoskodunk? A vers szép és igaz /beautiful and true/. Nem ez a lényeg?

Földesi Ferenc

VÁSÁRHELYI SÉTA

Gondban voltam, hogy melyik városrészt is válasszam fotózásra. Lehetett volna a Belvárost is választanom, mivel szüleim első lakóhelye a Kapitány-Mussolini-Kapitány-Dr. Imre József, vagyis a Kórház utcájában volt. Első osztályba még innen jártam, a Márton utcára. A Forradalom már Újvárosra ért bennünket, először a Fánca, majd a Sztahanov (ma ismét Bereczk Pál) utcában laktunk. Környékünkön ekkor még szinte minden második ház nádtetős volt. Az általános iskolát már a Damjanich utcán fejeztem be – mivel 1960-ban a Malom utcába költöztünk –, majd a Bethlen Gábor Gimnázium következett. Az egyetem elvégzése után feleségemmel Dunaújvárosban kezdtük el közös életünket. A Castrum városrészben kaptunk lakást, és ahogy két gyermekünk kinőtte a babakocsit, elkezdődtek vasárnap délelőtti, fotózással egybekötött közös sétáink. Természetesen hármában, valakinek főzni is kellett. Soha sem a belváros felé vettük az utunkat, hanem leereszkedtünk Pentelére, majd a Duna-partra. Ez a szokásunk

később is megmaradt, ha egy-egy hétvégén haza tudtunk jönni, akkor Tabán és Tarján téglával kövezett járdáin csetlettek-botlottak az aszfalthoz szokott kis lábacskák.

A gyerekek kiröppentek, a fotózás maradt. Most már csak egyedül, robogóval, géppel a nyakamban „sétálgatok” a városban. Van olyan épület, amit már negyven éve rendszeresen fotózom. Évről-évre mindig csak egy picinykét változik. Az ilyen épületek és lassan öregező lakóik jelentik számomra „Az idő érlelte szépség”-et. Ezt a címet is adtam egy szocioprajzi témájú kiállítási anyagomnak. Tehát akkor legyen Tarján!

Hódmezővásárhely Tarján városrészét nyugatról a körtöltés, dél felől pedig az árvíz-védelmi Kőfal határolja. Az ezeken kívül eső részt Pap erének hívják, mi csak peperének mondtuk. Ezen a területen gondosan művelt kiskertek és gyümölcsösök voltak. Kissé délebbre, a csatornán túl a Kiserdő terül el, egészen a Szeged-Békéscsaba vasútvonalig. Ide jártunk ki a haverokkal vadászni és cseréppibából szárított akácfalevelet szívni, mint az tisztességes sziú indiánoktól el is várható. A csatornapart mentén vadkörte és lotyó-szilva termett. Ha ízletesebb gyümölcsre támadt gusztusunk, akkor bizony belátogattunk a kerítetlen gyümölcsösök valamelyikébe. E kalandok elég sűrűn futóversenybe torkollottak: elől a banda, nyomában a csösz. Minden esetben mi győztünk.

Tarján városrész építészeti szempontból igen változatos. Található itt sziklából épült, gótikus várkastélytól kezdve egészen a nádtetős kis parasztházakig minden. Számomra talán a legkedvesebb rész a Könyök és a Borz utca környéke, közvetlenül a töltés belső oldalán. A Borz utca 66. alatt lakott Bene Imre bácsi, aki többször is modellt állt nekem, és közben sok huncutságot elmesélt.

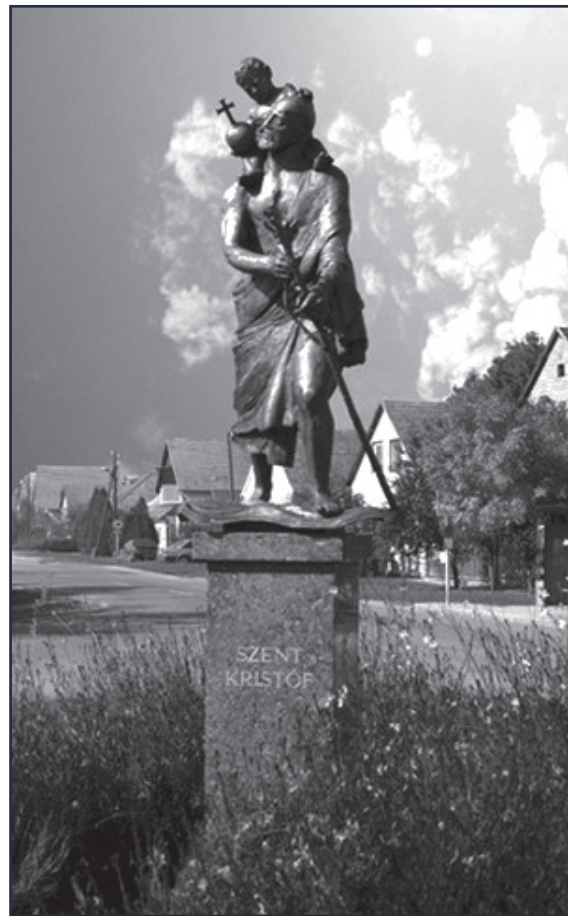
Egy napon, ahogy éppen a Damjanich utcán haladok robogómmal, az egyik becsület-süllyesztőből (csak ebben az utcában van vagy öt belőlük!), 110 decibeles hangerővel egy jól ismert régi nóta zúdult kifelé: „Völgyvidéken és hegygerincen át, Tör előre a hadsereg, ...”, bizony ez az „Amuri partizánok dala” volt. Nyilván egyes szubkultúrák időnként fittyet hánynak az éppen hivatalos politikai irányvonalra.

Végezetül egy nemrégiben felavatott szoborról szeretnék szólni. A László és Imre utcák találkozásánál kialakított körforgalom középpontjába helyezték el Szent Kristóf szobrát. (Máté István szobrászművész alkotása.) A szobor a szent életének azt az eseményét ábrázolja, amint a gyermek Jézust, nyakába ültetve, viszi át a folyón. Balkezeiben attribútumát, azonnal kizöldellő botját tartja. A nagytermetű Krisztóf minden vágya az volt, hogy az embereket szolgálja egész életében. Hosszas tévelygés után egy remete azt ajánlotta neki, hogy keresztelkedjen meg. Ezt követően is fáradhatatlanul szállította az embereket az örvénylő folyón keresztül. Közben hittérítő feladatot is teljesített, amelynek vértanúhalál lett a következménye. Szent Kristóf így lett a hajósok és útonjárók védőszentje, a tizennégy segítő szent egyike. Az 1968. évi II. vatikáni zsinat törölte ugyan ünnepét a kalendáriumból, ennek ellenére, máig a legnépszerűbb szentek egyike.

„Aki sétál, megszabadult munkájától, egyedül van a világgal, lelkét és testét átadja az ősi elemeknek. Gondold meg, hogy a földön jársz és csillagok alatt sétálhatsz. Nagyszerű dolog ez.”

(Márai Sándor: Füves könyv - Arról, hogy sokat kell sétálni)

Kép és szöveg: *Spissák Lajos*

FRANKEL LEÓS DIÁKNAK LENNI, RANGOT JELENTETT

A hódmezővásárhelyi Eötvös József szakközépiskolának – korábban Frankel Leó Közgazdasági Technikumnak – 1957–61-ig voltam tanulója. Ezekre az évekre, tanáraimra és a diáktársakra mindig nagyon szívesen emlékezem.

Csulák Mihály 1970-ben készített interjút Németh László orvosíró-pedagógussal, *Tíz kérdés Németh Lászlóhoz* címmel. Kedves íróm így vélekedik a tanárokról és az oktatói hivatásról:

„a tanár kitervezi, elhelyezi cseleit, s az ebből kialakuló eredmény lesz a szellemi öröm, amely az oktató igazi jutalma, s ez az, amit ha megérez, a tanuló is átragad. Bölcsen élni ezekkel a fogásokkal, ... a jó tanár művészete. Egy jó tanár a tantervben is keresztülölpja, ami igazán fontos és látható irányító. ... így a pedagógus-világot én mindig a társadalom legkevésbé megbecsült, de legértékesebb részének tartom. Vigasztaló viszont, hogy egyetlen jó pedagógus is megmenthet egy iskolát.”

Ez az utolsó mondat számomra az egyik legfontosabb. Ebben az iskolában, bizonyos vagyok benne, hogy nem egy, de TÖBB, iskolát mentő pedagógus volt és megadott nekik a „szellemi öröm”, és a tanulóira is átragadt, amelyről Németh László beszélt. Úgy gondolom, nem véletlen az, hogy ötven év után is szeretünk ide visszajönni. Jó alapokat kaptunk itt, egész életünkben építhettünk rá.

Igen szerencsésnek mondhatom magam, mert kiváló pedagógusok oktattak bennünket, akik közül többen neves egyetemeken tanultak, majd tankönyveket írtak, iskolát alapítottak, történelmet kutattak, tanulmányokat publikáltak és sportágot alapítottak. Szinte az egész – akkori – tanári kart meg kell említenem.

Dr. F. Kiss Zoltán matematikára, Fazekas László irodalom–történelemre, Nagyillés Mihály mezőgazdasági ismeretekre, Kokovai Jánosné gépírás–levelezésre, Szabó Ferike Teréz földrajz–kémiára, Szabó János osztályfőnököm testnevelésre, dr. Tűzkő Lajos statisztikára – jogi ismeretekre, dr. Goldmann Istvánné könyvtelre, Mentler Endréné irodalomra, dr. Gazdapusztainé Erzsébet néni idegen nyelvre, Kiss Piroska szintén könyvtelre. Ma is öröm találkozni és beszélgetni velük, bár sajnálatos módon már többen eltávoztak közülük.

Hadd emlékezzem most ars pedagógiájukra és néhány eseményre immár 50 év távlatából.

A vonalzó

F. Kiss tanár úr első matematika órájára is emlékszem. Bemutatkozás után elmondta, mit követel tőlünk. Számára természetesen a matematika volt a legfontosabb tantárgy. „A matematika könyv és füzet becsomagolva, jó toll, hegyes ceruza, névvel ellátott vonalzó – nem hiányozhat az óráról. Az órai munkának és a házi feladatnak megoldása, azon túl, hogy jó és pontos legyen, a külalakja sem hanyagolható el. Bármilyen vonalat, csak vonalzóval szabad húzni, számokat átfirkálni nem lehet, egy ferde vonalal áthúzva és föléírva kell kijavítani. Ha görbe vonalakat, rendetlen írást, csúnya átjavításokat lát, a füzetet kettétépi és újra kell másolni.” Ez sajnos többször meg is történt.

Bőséges házi feladatot adott mindig. Ha valamit nem értettünk, még bőségesebb házi feladatot adott és zúgolódásunkra azt mondta: – ha ezt mind megoldjátok, a végére megértitek! E miatt gyakran kértünk a kollégiumban a 10 órás villanyoltás után fennmaradási engedélyt. A szabályokat, képleteket álunkból felriadva is tudtuk.

Természetesen egy diák nehezen viseli a szigorú pontosságot és bizony be-be csúszott egy-egy vétség, amit igyekeztünk valahogyan korrigálni. A mai napig emlékszem arra az estre, amikor negyedik évben a vonalzómat otthon felejtettem és csak csengetés előtt vettem

észre, hogy nincs nálam. Gyorsan átszaladtam a III. osztályba és kértem egy vonalzót Gombár Marikától. Tanár úr az órán – nagy örömmre – nem is vette észre a csínytevést. A probléma azzal folytatódott, hogy szünetben elfelejtettem visszavinni a tulajdonosnak. A következő óra a harmadikosoknak matematika volt. Ekkor vette észre tanár úr, hogy Marikának nincs vonalzója és a felelősségre vonásnál a kérdésre megmondta, hogy kölcsönkértem tőle. Hogy nekünk milyen óránk volt, már nem em-

lékszem, de arra igen, hogy nyílt az ajtó és Gombár Marika ezt mondta: – Ágoston Ilonát, F. Kiss tanár úr hívja a harmadik osztályba.

Úristen – a vonalzó! – sápadtam el és heves szívdobogással indultam a tanár úr elé a léniával.

F. Kiss tanár úr szemrehányóan, emelt hangon így fogadott: – Te Ágoston én téged a falra kenlek, úgy oda csaplak, hogy ott maradsz! Nem szégyelled magad! Meg ne próbáld még egyszer! Értetted!

– Igen tanár úr – mondtam szemlesütve, megszégyenülten és többé nem feledkeztem meg a vonalzóról.

Még ma is minden vonalat vonalzóval húzok, hogy egyenes legyen.

Kislabda dobás

Bizonyos idő távlatából megszépülnek a középiskola negatív élményei is. Történelem tanáromra – Fazekas Lászlóra – is szívesen emlékszem. Tekintélyét nem csak nagyon szigorú és következetes számonkérésének köszönhettem, hanem annak a bőséges tudásnak és tanítási szeretetnek, amit megéreztem és amivel hatni tudott ránk. A történelem és irodalom órákra senki nem mert felkészületlenül elmenni. Óráin néma csendben hallgattuk szép mondatokban megfogalmazott, nyugodt előadásait a római korról, Nagy Lajos koráról, vagy éppen Vörösmarty Mihályról. Senki nem foglalkozott mással, figyelmünket teljesen lekötötte. Az évszámokat „köpni kellett”. Ha egy padosorból csak kevesen jelentkeztek a villámkérdéseknél, húszszor le kellett írni büntetésből a jó választ. Sok-sok évszám máig megmaradt a fejemben. Sikertől megszerettetnie velem a történelmet és az irodalmat

Természetesen a komoly tanítás és tanulás mellett humorban is bővelkedtek a középiskolás évek. Történelem tanárunk az egyik legfiatalabb pedagógusa volt az iskolának. Tavasszal, jó időben ő is hajlott egy kis változatosságra, így sikerült rávennünk, hogy az udvaron, a szabad levegőn, a nagy fa alatt tartsa meg a történelem óráit. Sőt még arra is hajlandó volt, hogy az óra második felében játszunk egy kicsit. Hamar előkerültek a tornateremből a kemény, kisméretű bőrlabdák és nagy fürgeséggel, jókedvvel indult a kislabda dobálás.

Emlékezetes esetem ekkor történt.

Tanárunk kitért karokkal, terpeszt állásban védte a kaput. Én – biztos gól reményében – teljes erőmmel a háló helyett, tanár úr nadrágjához vágtam a labdát, az öve alatt körülbelül egy arasznyira.

Tanár urat igen érzékeny pontján érthette a dobás, mert maga elé kapta mind a két kezét és csak ennyit nyögött fájdalmasan: – „Te az anyád!”

Én fülig vörösödtem és az osztály vihogása kíséretében a rögtönzött pálya végébe húzódtam. Egy pár hétig nagyon féltem a történelem órától, hogy „biztos bezúgok”, de a félelem alaptalan volt, a megtorlás elmaradt.

Történelemből ötösré érettségiztem, igaz, a Honfoglalás című tételt húztam, ami számomra a legkönnyebb volt.

Ma már ez is csak egy vidám emlék a sok közül...

Osztályfőnökünk Szabó János tanár úrra is szeretettel gondolok. 1957-ben új volt nekünk a középiskola, de neki is, hiszen Ő is ekkor kezdte több évtizedes tanári pályáját. Mi voltunk az első osztálya, így ő nekünk mindig fiatal tanár maradt. Tudta, hogy az élet kemény lesz és a helytálláshoz elengedhetetlen a szilárd állóképesség. Ezért igyekezett minden tanítványát az egészséges életre, a sport szeretetére nevelni. Időt és fáradságot nem kímélve, lelkesedéssel készített fel bennünket különböző sport versenyekre – a tehetségesebbeket több ízben országos bajnokságra – és a tanévzáró tornainnepségekre. Nem hátrált meg a feladatok elől. Több iskolát szervezett, pl.: a Burkoló Technikumot és természetesen Sportiskolát.

Diákcsínyeinket tudom, már régen megbocsátotta. Nem emlékszem, hogy bármikor is kiabált, vagy hangoskodva fegyelmezett volna bennünket. Szelíd szóval is féken tartotta zabolátlan kamaszságunkat. Ars pedagógiája a tanári pálya iránti elkötelezettségben, a magas szintű szakmai tudásban, a tanár–diák közötti kölcsönös tiszteletadásban és nagyfokú önfegyelmében rejlett. A 40 éves érettségi találkozónkon még mindannyiunk nevére és arcvonására is emlékezett.

Temetésén az erdélyi költő Szemlér Ferenc soraival búcsúztunk tőle:

„Ezek az eltűnt oktatók neveltek
s nevelnek egyre még,
szavukat máig őrzi lelked,
ha felednéd is egy s másik nevét.
De ők adták az intést, oktatást
holt ajkukkal, ám halhatatlanul,
s bár hallottál szót annyi mást,
szíved ma is tőlük tanul.”

A túrák

A tájfutással kapcsolatban is számtalan felejthetetlen élményre emlékszem vissza. Akkor még fel sem fogtuk, hogy sport–történelmet írunk és ennek is már több, mint fél évszázada. A tájékozódási futó élet 1958–ban kezdődött a Frankel Leó Közgazdasági Technikumban, melyet fiatal agilis tanárunk Nagyillés Mihály szervezett, hozzánk csatlakoztatva a Bethlen Gábor Gimnázium tanulóit is. Tanárunk alig volt idősebb nálunk 8–10 évvel, később 29 éven át az iskola elismert igazgatójaként tevékenykedett.

Élénken él emlékezetemben, milyen lelkesen készültünk első pilisi túráinkra. Hiszen van–e nagyobb öröm egy 15–16 éves serdülő számára, mint elszakadni az unott könyvtől, kiszabadulni az iskolapadból a szabad természetbe, nem beszélve az egyhangúnak tűnő sík alföldről a hegyekbe, a valóságos vadregényes erdőkre. Van–e nagyobb élmény a több kilométeres erdei gyaloglás után a megfáradt tizenéves számára, mint – szállás híján – galamb padlason a zizegő szalma és az illatos széna közt aludni? Vagy a csobogó tiszta forrásvízben felfrissíteni arcunkat, megmeríteni az ütött–kopott kulacsunkat, amiből a másnapra felmelegedett víz is jólesett a májkrémes kenyérre? Vagy van–e finomabb a vetyeháti erdőszélen bográcsban főzött, szaftos paprikás krumplinál, aminek ízere ma is emlékszem? De felejthetetlen a Tisza-parti tájfutó verseny romantikája is. Évekig őriztem a „girbe–gurba” turistabotot, amit a fiúk törtek számunkra a gyaloglás megkönnyítésére és néha lovasian átvették tőlünk megviselt hátizsákunkat és cipelték a hegyoldalra. Van–e kellemesebb, mint a rőt avarban, az őszi napfényt kihasználva sütkérezni és csendben figyelni a kis sünt, miként csemegézik a lehullott vadalmából? Nagyillés tanár úr az utolsó szikkadt kenyérszalonnáját is megosztotta velünk, mert a több napos gyalogtúrán, a szabad levegőn olyan étvágyunk lett, hogy mindent „felzabáltunk”.

Igen hasznos volt ez a kezdeményezés, testi–lelki fejlődésünket elősegítette. Éltre szóló barátságok, sőt szerelmek szövődtek. Leckét vettünk az együttlét közösségformáló erejéből, az egymás iránti elengedhetetlen toleranciából. Köszönjük mind ezt szeretett tanárunknak, aki a múlt év szeptemberében töltötte be 75. életévét és ma sem szakadt el természetjárástól. Ez úton kívánom – kívánjuk – neki a legjobb egészséget. Felejthetetlen számomra a 2008–ban rendezett Hódmezővásárhelyi Tájfutók 50 éves nagyszabású találkozója, melyen az alapító tagok közül tizen vettünk részt, Nagyillés tanár úrral együtt.

A természet szeretete egész életemben megmaradt számomra is. Unokámmal bebarangoltuk a Balaton környékét, a Mátrát, Szlovákiát, ma az ő turista botját őrzőm, amit Galyatetőn faragtunk pihenés közben.

Arra biztatom én is a kedves olvasókat, szülőket, hogy vigyék ki gyermekeiket, unokáikat a természetbe. Hasznosabb, mintha csak a szobában a számítógép játék programját nyomogatták, vagy rosszabb esetben horrorfilmekkel szórakoznak a tv előtt, mert a legmodernebb technika is kitermelte már a bűnözés legújabb formáit, de a természetjárás csak az összefogást az egymás iránti szeretetet, a test és a lélek állóképességét növeli az emberekben.

Egykori iskolánk az eltelt 50 év alatt sokat változott kívül, belül. A többszöri profilváltások a kor igényei szerint alakultak, alakulnak.

Biztos vagyok benne, hogy ma is betölti azt a szerepet, amire hivatott és falain belül, a nehézségek ellenére is sikeres pedagógusok oktatják a fiatalokat, hogy egyenes derékkel, egyenes vonalakat húzzanak és jól tudjanak tájékozódni az élet terepén.

Bálint Jánosné Ágoston Ilona
egykori Frankel Leó-s diák

HONISMERET CSONGRÁD MEGYÉBEN

A Hazafias Népfőnt megszűnése után az ott működő Honismereti Bizottság helyébe 1991. április 23-án civil szervezetként, egyesületi keretek közt megalakult a Csongrád megyei Honismereti Egyesület. Az Egyesület megalakulásának 20. évfordulójáról 2011. május 6-án emlékeztetek meg Szegeden a Somogyi Könyvtár Folyóirat Olvasójában. Az ünnepség keretében az Egyesület történetét bemutató kamara-kiállítás

nyílt meg és itt mutatták be az évfordulóra készült emlékkönyvet, *Honismeret Csongrád megyében* címmel. A kiadványban az egyesület múltja mellett a megyei honismereti tevékenység történetéről, és az eltelt húsz év tapasztalatairól is olvashatunk. A kötet végén életrajzi lexikon mutatja be az egyesület tagjait.

A kötetben hatvan szerzőnek - szinte kivétel nélkül az Egyesület tagjainak - az írása szerepel.

Közülük a Hódmezővásárhellyel kapcsolatos írásokat emelem ki.

Borus Gábor a Németh László Városi Könyvtár helytörténeti gyűjteményét ismerteti. Perényi János a *Paraszti Eszközök Pinceműzeumát* és a *Pásztorélet Kutatók Körét* mutatja be. A folyóirat főszerkesztője, Benák Katalin a mindszei helyismereti gyűjteményről ír, amelynek kialakításában jelentős szerepe volt. Dr. Varsányi Attila a Szeremlei Társaság tevékenységét ismerteti. Dr. Marjanucz László honismereti diáktáborok történetében szól a vásárhelyen megrendezett táborról is. Pál Lászlóné, Szabó Zsuzsanna a *Helytörténeti értékek átadásának a hagyományai* című írásában megemlíti a vásárhelyen megrendezett levéltári napok szerepét is, és ír az 2010-ben Vásárhelyen megrendezett *Honismeret Napja*-ról, ugyan csak ő mutatja be a honismereti munkáért kitüntetést kapott személyek közt a Bél Mátyás emlékéremmel kitüntetett Dr. Blazovich Lászlót, az egyesület elnökét, aki 1967-től 1980-ig Vásárhelyen tanított. Először a 602. Ipari Szakmunkásképző Iskola Kollégiumának nevelőtanára, majd a Bethlen Gábor Gimnázium tanára, igazgatóhelyettese. Később a Csongrád Megyei Levéltár igazgatója, ahonnan nyugdíjba vonult. 2007-ben Pro Urbe kitüntetéssel ismerte el tevékenységét Hódmezővásárhely. Az egyesület által szervezett tanulmányutak közül a galíciai útról dr. Pintér István számol be. Írásában megemlíti személyes emlékeit is, Przemysl 1914-15 évi ostromában került orosz hadifogságba a nagyapja. A régi jeles honismerők sorában Herczeg Mihály önéletrajzával szerepel.

A visszaemlékezésekhez sok, többségükben színes fénykép kapcsolódik.

A kötetet mindazoknak a figyelmébe ajánlom, akik meg akarják ismerni lakóhelyüket, a „hon”-t, amelyben élnek.

Végezetül dicséret illeti a kötet anyagának összegereblyezőit: Pál Lászlóné Szabó Zsuzsannát és Gergelyné Bodó Máriát, dr. Kovács Dániel lektori és szerkesztési tanácsait.

Köszönet illeti a megjelenést támogató mecénásokat. Közülük itt csak a vásárhelyi támogatót, a Hód-Biotech Kft. - *Vásárhelyi Látóháztár* szerkesztőségét említem meg.

Magister Theodorikus

Kérem, beszéljen családi indíttatásáról, alap- és középfokú tanulmányairól!

Kora gyermekkoromtól kezdve a zene világában nőttem fel. Családomban mindig is nagy hagyománya volt a zene iránti fogékonyságnak. Otthoni beszélgetésekből tudom, hogy anyai nagyapámnak igen szép hangja volt, templomokban énekelt, s még az egykori népkerti faszínházban is fellépett zenés darabok közreműködőjeként. Emlékszem, hogy nagymamám sokszor énekelt kedves dallamokat gyermekkoromban. A távolabbi rokonságban pedig akadt, aki igen magas fokra jutott a hegedűjáték művészetében. Azonban nem csak a Talmácsi ág vonzódott a zene irányába: a Zoltán családban volt kántor-tanító is, de aki nem művelte, az is nagyra értékelte a muzsika világát. A közvetlen ráhatás mégis szüleim részéről ért. Édesanyám egészen haláláig a vásárhelyi zeneiskola hegedű-szolfézs szakos tanára és vonós tanszakvezetője volt. Édesapám pedig műkedvelőként mindig is nagy élvezettel hallgatta a szép dallamokat. Emellett fontos megjegyezmem, hogy anyai nagynéném a szarvasi pedagógiai főiskola ének-zene tanszékének mind a mai napig oktató docense. Három évesen már a zeneiskola zeneóvodájába jártam, s ahogy beültem az iskolapadba, rögtön elkezdtem hangszeren is tanulni. Először furulyáztam – mivel ezen a hangszeren viszonylag könnyű elsajátítani a zenetanulás alapjait, majd később lehetőség nyílik bármilyen irányban továbblépni a hangszeres világában. Pár év múlva dönteni kellett: merre tovább? Az irány adott volt: maradjak fúvós. Édesanyám szeretete volna, ha az oboát választom, Édesapám azonban ragaszkodott a klarinéthez. Mindig nagy élvezettel hallgatta a könnyűzenét, s különösen

BESSENYEI-DÍJAS KLARINÉTMŰVÉSZ

Tíz kérdés Zoltán Péter művésztanárhoz, a Péczely Attila Zeneiskola klarinét és furulya tanszakvezetőjéhez, aki 2011 januárjában vette át a Bessey Ferenc Művészeti Díjat.

szerezte a dixieland muzsikát. Mivel ebben a műfajban nagy szerepe van a klarinétnak, a hangszer ily módon közel állt hozzá. Ő győzött, és meggyőzött. Így kerültem Szalai Györgytől Felletár Béla tanár úrhoz. Öt évig voltam még az iskola növendéke. Ez idő alatt megismerkedhettem mindazon zenepedagógusokkal, akiknek munkássága a mai napig kihat intézményünk életére, példát mutatva a jövő nemzedék számára. Az általános iskola után el kellett dönteni, hogy vajon a zenei pálya lesz-e a hivatásom, vagy az élet más területén próbálok boldogulni. Mivel a Bethlen gimnáziumba is felvételt nyertem, így csábító volt a gondolat, hogy maradjak itthon, a zene világában eltöltött évek azonban meggyőzték: a Szegedi Zene Konzervatóriumban folytattam tanulmányaimat.

Mi volt az első élménye a klarinéttal?

Szívesen emlékszem vissza arra a pillanatra, amikor először vehettem kezembe azt a hangszeret, amelyen évtizedekig játszottam. Kezddő tanulóként természetesen nekem sem volt módom rögtön egy jó minőségű klarinétot megszólaltatni. Előbb az addig végzett munka alapján el kellett dönteni, hogy érdemes-e egy drágább, nevesebb márkát rám bízni. Pár hónap alatt kiderült, hogy van érzékem ehhez a hangszerhez, így nagy meglepetést okozott, mikor a születésnapom közeledtével megjelent a lakásunkon Felletár tanár úr, és egyfajta ajándékként átnyújtotta azt a klarinétot, amely aztán nagyon sok éven keresztül a társam volt. Bár a zeneiskola tulajdona volt, mégis csak az én kezeim koptatták a billentyűit. A régi kopott, szakadozott tokokban hordott, valaha szebb napokat látott instrumentumok után elmondhatatlan öröm volt látni a vadonatúj, ébenfekete hangszeret az ezüstösen csillogó billentyűivel.

Kinek a biztatására lépett zenei pályára? Úgy tudom, hogy Szegeden végzett.

A tény, hogy Édesanyám hegedűtanárként abban a teremben tanított, amely mellett közvetlenül én jártam a klarinét órákra, hogy a szabadidőmet, a délutánjaimat és sokszor a hétvégeket is a zeneiskolában, illetve különböző szerepléseken töltöttem, tanárain egyértelmű útmutatása, valamint édesapám zene iránti lelkesedése mind-mind abban támogattak, hogy Szeged felé vegyem az irányt. Ennek köszönhetően érettségiztem a zene konzervatóriumban, majd öt évvel később szintén ebben a városban szereztem meg kiegészítő diplomát.

Hol kezdte tanári pályáját? Mikor került a Péczelybe?

1996-ban diplomáztam, és szeptemberben már korábbi alma materem fali között lépdelttem – immáron pedagógusként. Addigra korábbi tanárom nyugdíjba vonult, s

kézenfekvő megoldásnak tűnt, ha a fiatal pályakezdő visszakérül szülővárosába. Rögtön két munkahelyen kezdtem el dolgozni, hiszen Vásárhely mellett a Mindszenti Alapfokú Művészeti Iskolában is vállaltam órákat. Tizenkét éven keresztül vettem részt az ottani gyermekek fúvósoktatásában.

Beszélne oktató munkájáról?

Klarinéttanárként elsősorban a klarinétos növendékekkel foglalkozom, de mint fúvósként mindannyian, én is tanítok furulyát. Szükség van rá, mivel ez adja meg az életkori sajátosságukból adódóan még alkalmatlan gyermekek számára a zenei, így a nagyobb fúvós hangszeren való játék alapjait. Az iskolában 6–22 éves kor között foglalkozunk ifjú és már képzetesebb növendékekkel. Mindig is büszke voltam arra, hogy tanítványaim közül szép számmal akadtak olyanok, akik nem csak egy-két évet szántak a zenetanulásra, hanem végigkísérhettem őket életük első pár fontos állomásán. Sok növendékeket ismerhettem általános iskolásként, hallhattam beszámolójukat a középiskolás évekről, s voltak, akik még az egyetemi vizsgák gyötrelmeiről is meséltek a zeneóra után. A zeneiskola nem elit-intézmény. Örülünk, ha tehetséges gyermekekkel dolgozhatunk, de szívesen bátorítjuk azokat is, akik számára talán kissé nehezebbnek tűnhet az első lépések megtétele. Több növendékemnél tapasztaltam, hogy az első pár év nehézségei ellenére megmaradó kitartásuk meghozta gyümölcsét, és értékes produkciókat felmutató, amatőr szinten jól helytálló, zenét kedvelő ember vált belőlük. A tanítás mellett szervezeti funkciókat is elvállaltam: 2003 óta vezetem a fúvós tanszakot, valamint elnöke vagyok a Közalkalmazotti Tanácsnak, illetve tagja vagyok az Iskolaszéknek.

Tanári munkája mellett zenekari művész is, melyik zenekarban?

2007 szeptemberétől játszom a Szegedi Szimfonikus Zenekarban első klarinétosként. Korábban többször érkezett megkeresés az együttes részéről, de csak ekkor döntöttem úgy, hogy elvállalom az ottani munkát is. Nem kis életvitelbeli változással járt, így alapos megfontolás után mondtam csak igent. A zenekarban való muzsikálás a zene világának teljesen más dimenzióját mutatja meg az ember számára. Azzal a fajta sokszínű, kiteljesedett hangzással sehol máshol nem találkozhatunk. Itt igazán valóra válik az a mondás, hogy a zene körülölel bennünket. Másfelől a zeneirodalom olyan darabjaival ismerkedhetünk meg testközelből, amelyeket mások csak koncertek vagy felvételek hallgatása közben próbálnak meg befogadni. Igen sokrétű az együttes tevékenysége, mivel a szimfonikus daraboktól kezdve az operákon keresztül az operettekig nagyon sokfajta zenei irányzattal találkozhatunk. Rendszeres közreműködői vagyunk a Szegedi Szabadtéri Játékok produkcióinak is.

Több emlékezetes hangversenyéről hallottam, említene néhányat?

Számomra talán azok a koncertek voltak a legemlékezetesebbek, amelyeket a Gustav Mahler Ifjúsági Zenekarral adtunk Európa legnevesebb hangversenytermeiben. Minden adott volt az életre szóló élményhez: világhírű karmesterek, neves szólisták és csodálatos helyszínek. Így dolgozhattam együtt többek között a dirigens Claudio Abbadoval, a hegedűvirtuóz Maxim Vengerovval. Csodálhattam az építészeti megoldások és a zenei hangzás élményét a bécsi Musikvereinsaalban, vagy a londoni Royal Albert Hallban. A Szegedi Szimfonikus Zenekarral is módomban volt együtt játszani a zenei élet olyan kiválóságaival, mint Rost Andrea, Ránki Dezső, illetve a jelen tenorjainak egyik sztárjával: José Curával.

Gyakran tesz eleget szülővárosa meghívásainak?

Mindig is fontosak voltak számomra a szülővárosomban kínálkozó fellépések. Talán azért is, mert már zeneiskolásként állandó résztvevője voltam a város kulturális rendezvényeinek. Örömmel teszünk eleget jótékonyági felkéréseknek állandó zongorista partnerrel, a Prima díjas Borsos Annamáriával.

Mit játszik a legszívesebben?

Zeneileg mindenevő vagyok. Osztom azt az általános vélekedést, miszerint a zenét nem lehet kettéosztani komoly- és könnyűzenére. Van jó és van rossz zene. Ezen belül már hangulat kérdése, hogy az ember az adott pillanatban melyik irányba vonzódik. Fellépések alkalmával már árnyaltabb a kép: a hangszer adottságaiból kifolyólag, valamint az elérhető kották alapján szűkebb az ember mozgástere. Szívesen tűzök műsorra magyaros melódiákat és virtuóz, látványos darabokat, mivel a közönség mindig hálás tetszésnyilvánítással fejezi ki lelkesedését. Ugyanakkor fontosnak tartom, hogy az ember lelkének mélyebb zugai is telítődjenek nemes érzelmekkel, ezért a műsorokban előszeretettel játszom szívhez szóló, néha akár fájdalmas dallamokat is.

Mi a zenei hitvallása?

A Bessenyei Ferenc Művészeti Díj átadásakor úgy fogalmaztam, hogy minden embernek küldetése van. Vannak olyanok, akik számára e küldetés teljesítése sok-sok emberhez való kötődést, ráhatást jelent. Így vagyunk ezzel mi is, zeneművészek. A mi küldetésünk az, hogy amikor kiállunk a színpadra, akkor örömet szerezzünk a minket hallgató közönségnek azáltal, hogy olyan érzéseket keltünk bennük, amelyeket a hétköznapi monoton rohanásban nincs módjuk megélni. Ennél talán egy fontosabb van: megismertetni a gyermekeket a zene különleges világával, és ezáltal lehetőséget biztosítani számukra, hogy felnőttként az élet teljes szépségét csodálhassák minden egyes nap.

Köszönöm a beszélgetést.

Kovács István

VÁSÁRHELY ELSŐ PRÍMA-DÍJASA

Tíz kérdés Borsos Annamária művésztanárhoz, a Péczy Attila Zeneiskola zongora-, orgona- és magánének tanszak vezetőjéhez

Mi jut eszedbe a következőkről? Lázár utca 18. Hét gyerek. Három zongora.

A gyermekkor gondtalansága.

A sötétedésig tartó bújócskázás a kertben.

Kovács Pista bácsi által készített pingpong asztal, amelyen nagy-nagy meccseket játszottunk.

A szőnyegporoló, amelyen remekül lehetett tornáznai, sokat játszottunk rajta.

Kovácsék zongoráján Pista gyakorolta Beethoven Für Elise-t és Mozart Török indulóját, talán tőle hallottam ezeket a darabokat először az ablakon kiszűrődve.

Domokosék zongoráján Erzsébet és Mária gyakorolt, Tamás fagottozására is emlékszem. A mi zongoránkon testvéreimmel osztoztunk hármán.

A hét gyerek közül hat pedagógus lett, de zenetanár csak te.

Talán nekem jelentett legtöbbet a zene és a hangszeres játék öröme, és bár mindenki játszott valamilyen hangszeren, mégis én lettem az, aki a zenei pályát választotta hivatásul.

Mi a legkorábbi emléked a zenéről?

Négy éves lehettem, amikor a belvárosi katólikus templomban a karácsonyi éjféli misén az orgonaszót meghallva táncra perdültem. A zene szavára még ma is érzem azt a készletést, ami akkor elfogott. A testvéreim által játszott darabok dallamát kikerestem a hangszeren. Szüleim, látva a zene iránti vonzalmamat, öt éves koromban beíratkattak a zeneiskolába. Ekkor indult el muzsikusi pályafutásom.

Mikor kerültél a vásárhelyi zeneiskolába?

1978-ban Szalai Györgyné Komoly Zsuzsanna, egykori szolféztanárnóm hívására jöttem vissza Csongrádról régi zeneiskolámba.

Beszélnél oktató munkádról?

Tanítványaimat először alaposan meg kell ismernem ahhoz, hogy megtaláljam a hozzájuk vezető utat. Partnernek tekintem őket. Az órákon közösen alkotunk. A darabokat együtt választjuk, csak olyan művet kapnak tőlem, ami tetszik nekik és szívesen foglalkoznak vele.

Állandó résztvevője vagy tanári hangversenyeknek, városi műsoroknak, egyházi rendezvényeknek, kísérelként, de gyakran önálló előadással is.

Azért vannak csendesebb időszakok is, olyankor a magam

örömeire lapról játszom, általam még fel nem fedezett darabokat keresek. A különböző meghívásoknak örömmel teszek eleget.

Ha jól tudom, tagja vagy a Városi Vegyeskarnak is

1994 óta vagyok tagja a Vegyeskarnak. A közös éneklés, a kórus kísérése által feltöltődöm, kikapcsolódok a remek közösséget alkotó dalostársaim között.

Kik a kedvenc zeneszerzőid?

Bach zenéje megnyugtat, Beethoven műveiben lakozó rendre rácsodálkozom, Schuberttől meghatódom. Sosem csalódtam bennük.

Hány zenetanárt ismersz, aki Prima-díját kapott?

Nem ismerek olyat.

Végeztél áruld el, hogy gyermekeid milyen hangszeren játszanak?

Mindhárom fiamat négy-évig tanítottam zongorázni. Péter ezután dobolni kezdett, amit még főiskolás korában is folytatott. János Benedek kürtölt, majd gitározni tanult, jelenleg két zenekarnak szólógitárosa és zeneszerzője. Máté szintén dobolt, időnként a barátaiból alakult zenekarban játszik.

Kovács István

ALKOTÁS ÉS GYÓGYULÁS

Egyre többet hallunk manapság nálunk is a művészetterápiáról, a gyógyításban használt művészeti eljárásokról. Ebbe az izgalmas témában szeretném kalauzolni az olvasót.

Már az ókorban Arisztotelész is felismerte és kiemelte a katarzis fogalmát. Katarzis: irodalmi alkotásnak az a hatásmódja, amellyel az embert a hétköznapok világából kiemeli, és magasabb, megtisztult erkölcsi, lelki világba emeli. A műalkotások befogadásának, általános, mindhárom művészetben jelentkező élménye. Ez a három művészet, amit ma terápiaként használunk, tulajdonképpen négy: képzőművészet, zene, tánc (mozgás), és a dráma, vagyis az irodalmi alkotások használata a terápiában. Ezekben a műfajokon belül, kétféle terápiás eljárásról beszélhetünk, mely természetesen más-más módszerekkel dolgozik: az aktív terápia, amikor a páciens önmaga alkot az adott művészeti ágban, a másik a passzív terápia, amikor is gyakorlatilag műélvezetről beszélhetünk, de ennek is meg van a módszertana.

Két fogalmat még pontosítani kell ebben a témában: művészetterápia és művészet-pszichoterápia. A művészetterápiában a művészetek eszközeit használjuk a gyógyulás érdekében. A művészet-pszichoterápiás folyamatokban helyt kapnak a szokásos verbális terápiák elemei is, mint például az indulat áttétel fogalma és folyamatai.

A művészetterapeuta egyik legfontosabb feladata, hogy a foglalkozás során beindítsa az alkotási folyamatot, és egész a végéig figyelemmel kísérje. A produktum minősége ebben a kontextusban úgy szólván mellékes. Mert ami működött a folyamat során, azok a különböző gondolkodási műveletek, a figyelem irányításának a képessége, a katarzis, és tulajdonképpen a terápia során a páciens ezekből profitál. A terápiában az úgynevezett expresszív alkotóképesség működik (ha az illető nem festőművész, zenész, vagy táncos, tehát nem szakmája az adott művészet), ez azt jelenti, hogy mivel például rajzolásban nem sokan vannak tisztában az ábrázolási törvényekkel, ezért a rajz inkább gyermekrajzszerű lesz és nem festmény (a szó klasszikus értelmében). De ez így jó, mert különben nem lehetne széles körben alkalmazni, viszont maga a folyamat az, ami működteteti a terápiát.

A művészetterapeuta, az a képzett személy, aki a terápiás eljárások módszertanát leginkább ismeri, és ezzel a módszertani változatossággal élve alkalmazkodik a terápia dinamikájához. Például egy megtervezett tevékenységnek kell, hogy legyen olyan része, amit akkor is meg tud csinálni a beteg, ha éppen nincs olyan jó állapotban, és ennek a tevékenységnek kell, hogy legyen olyan része is, amit az a beteg csinál, aki már jól van. Mivel ezek a terápiák általában csoportban zajlanak, ezért a terapeutának mindig követnie kell a terápia menetét egy-egy páciensnél, és olyan feladatokkal kell ellátni, ami egy kicsivel nehezebb, mint a korábbi, de még sikerélményt okozhat. A cél tulajdonképpen ez, a sikerélmény nyújtása, az önbizalom és a dolgok manipulálásának képességének a visszaadása a terápia során. Természetesen a terápiában a beteg is vállal valamit, ez pedig az aktivitás és a felelősség az általa készített dolgokért, és ez néha igen komoly döntés. Természetesen, ha

a terápia hosszan tart, és az alany elég érdeklődő és kitartó ahhoz, hogy az adott művészeti ágban tovább is lépjen, akkor ez is képezheti további terápia tárgyát, például rajztanítás formájában, ehhez azonban már másik módszertan kidolgozására van szükség.

A különböző rajzos terápiákat felnőtteknél is kifejezetten jól lehet alkalmazni, például szóval ki nem fejezhető trauma esetén. A terapeuta ekkor rajzzal kezdi a terápiát, mert így jobban átvihető a verbális terápiába a probléma. Van úgy, hogy két művészeti ág ötletes összevonásából alakul ki egy izgalmas terápiás eljárás, ilyen például a zenés-festés. A terápia első szakaszában zenét hallgatnak, majd a második szakaszban megfestik impresszióikat, végül megbeszélik az alkotásokat önkéntes alapon. Mindig felmerül a kérdés a rajzok elemzésével kapcsolatban; vajon a terapeuta elemzi-e a rajzokat. Vannak romantikus elképzelések arról, hogy milyen következtetéseket lehet ebből levonni. Valóban, a terapeuta, aki igazán foglalkozik a pácienseivel, mindig kap információkat a rajzokból, még a kommerszekből is. Ezt az információt azonban soha sem használja önmagában, hanem mindig folyamatában nézi az alkotásokat. Figyeli a terápia dinamikáját, és beavatkozik, ha kell. Minden művelet a beteg jól-létét szolgálja, minden feladatnak, munkának célja van.

A művészetterápiás eljárásokat ma nálunk leginkább a pszichés betegeknek alkalmazzák. Azonban ezen alkalmazási területen több kiegészítő terápia javasolt, mint például a farmakoterápia, fizikoterápia, gyógytorna, verbális pszichoterápia. Ezekkel az összevont eljárásokkal a test és a lélek egyaránt figyelmet kap, és hatékonyabb a gyógyulás.

Régióinkban az egyik legkomplexebb terápiákat alkalmazó intézmény a SZTE ÁOK Pszichiátriai Klinika Rehabilitációs Osztálya, mely 2010 nyarán kapott új épületegyüttest, ahol a terápiák modernebb körülmények között zajlanak, mint korábban a Pulz utcai épületben. Az osztályt Dr. Kovács Zoltán Ambrus főorvos vezeti.

A terápiás foglalkozások szerkezete megfelel a rehabilitáció szakmai követelményeinek. Ez azt jelenti, hogy minden foglalkozás azzal a céllal történik, hogy a páciens egy hosszabb ittlét után újra folytathassa régi életét, munkáját. Ennek megfelelően a gyógyszeres terápia mellett nagy figyelmet kap a beteg aktivitása is. Nap mint nap változatos foglalkozások állnak a rendelkezésükre, aktív és passzív formában is. A lélek mellett nagy figyelmet fordítunk a test karbantartására is, mivel betegeink egy részénél általában mozgásszervi problémák is akadnak, ezért gyógytornász segítségével célzott mozgásformákban vehetnek részt. Lehetőség van mágnes-terápiára is, de a jól felszerelt tornateremben különböző gépekkel, szobabiciklivel, futópaddal is dolgozhatnak az itt lábadozók. A fizikai aktivitás visszaszerzése nagyban segíti a lelki folyamatok helyreállítását is. Művészetterápiás eljárásaink: zenés-festés; irodalom: ezen a foglalkozáson irodalmi műveket és verseket (van amikor a sajátjukat) olvasnak fel és beszélnek meg; bibliaismeret: bibliai történetek emberi vonatkozásait, erkölcsi tanulságait beszélnek meg a résztvevők; zenehallgatás: különböző klasszikus zenedarabokat hallgatnak, majd a zenével kapcsolatos érzéseiket beszélnek meg; aktív zeneterápia: különböző egyszerű zeneszerszámokon aktívan zenélnék ritmust és harmóniát keresve. Játékterápiáink: barkóba, játékos játék, uno kártyajáték, gondolkodtató játék (játékos matematikai feladatok). Lehetőség van iparművészeti terápiáink keretén belül megtanulni a szőnyegszöveget, kötést, horgolást, hímzést és a kerámia alapjait. Rajzos terápiás foglalkozások: rajzolás, festés, rajztanítás, grafika (mandalákat színezzünk és lehet tervezni is), mozaik, kreatív montázs, kollázs. Délutánonként nagyon népszerű a ping-pong foglalkozás, ami nemcsak a mozgás, de a figyelem és koncentráció erősítésében is szinte észrevétlenül segít.

Azt hiszem, hogy a leírtakból hasznos képet kaphatnak az olvasók a művészetterápiák és a gyógyulás összefüggéseiről és gyakorlati alkalmazásáról.

Magyar Anikó művészetterapeuta

ALMÁSI GYULA BÉLA FESTŐMŰVÉSZRE EMLÉKEZVE...

ALMÁSI GYULA BÉLA: VADÁSZOK

Makón, 1908. október 13-án született. Budapesten Rudnay Gyula szabadiskolájában tanult. Tanulmányúton járt Párizsban és Rómában. 1930-ban fél évig Budapesten tartózkodott. 1930 és 1942 között Makón élt, ahol Espersit Jánossal és József Attilával volt közvetlen kapcsolatban. 1942-ben Hódmezővásárhelyen telepedett le, és itt élt 1976. augusztus 2-ig, haláláig.

Vásárhely képzőművészeti arculatának formálásában, a vásárhelyi iskola megteremtésében kiemelkedő szerepet vállalt. 1945 után kitartó szervezőmunkával Kurucz D. István és Kohán György festőművészekkel úttörő szerepet vállalt a művészeti élet

újraindításában. Az állandó művésztelepet a Tükör utcában 1953-75-ig — mely Kurucz Dezső István háza volt — segítette létrehozni. Ezt a tevékenységét Mártélyon, a Tisza partján és itthon a Virág utcában tovább folytatta, ezeknek egyben gondnoka is volt. A beutalással és a letelepítéssel így sikerült Vásárhelyre tehetséges fiatalokat megnyernie. A Vásárhelyi Őszi Tárlatok egyik kezdeményezője volt. Nagyszerű stratégiai érzékkel megáldva, s egyben mint a város főkönyvelője, fokozatosan országos jelentőségűvé tette a tárlatot. Rangos művészek meghívásával - Medgyessy Ferenc, Barcsay Jenő, Csohány Kálmán, Kondor Béla - az alföldi realista művészet kiemelkedő seregszemléjévé vált ez az országos kiállítás. Mint képzőművész Rudnay, Tornyai és Endre Béla követőjeként, főként sajátos paszteltechnikával az alföldi népi realizmus képviselőjeként tartjuk számon. Szűk színskálájú, síkban terített figuratív kompozícióin a vásárhelyi határ és utcák jellegzetes motívumai jelennek meg. A tájban rejlő monumentalitásra törekedve szűkszavúsággal társulva krónikásává vált e feszültségekkel terhes korszaknak.

Halálának évfordulóján személyes emlékeimet idézve szeretném alakját a felejtés homályából felvillantani. Ezáltal úgy vélem, hitelesebb lesz az a néhány másodperc, amíg róla gondolkodunk.

Itt Vásárhelyen Tabánban az Ilona utcán laktak. Mi szüleimmel az Ádám utcában tőlük ötpercnyi járásra. Télen-nyáron ivóvízért nap mint nap testvéreimmel a házuk előtt jártam el, és a nyitott ablakon keresztül kíváncsian néztem, hogy „igazi” képek vannak a lakásban. Hosszas vívódás után beköszöntem és kértem, hogy megnézhetném-e ezeket a számomra ismeretlen képeket. Ez az ismerkedés 1950-51 tájékán lehetett. Mindketten, Ő és felesége, Kató néni is barátságosan fogadtak. Gyermeükük nem volt, és a lakás ragyogóan rendben tartott polgári lakás képét nyújtotta. Az első látogatást később gyakori látogatások, családias kapcsolattá váló beszélgetések és szakmai tanácsadások követték. 1957-ben, a forradalom után, újra készülve a felvételre és a Tiszán a favágást befejezve, februártól munkára bevitt a városházára az adóhivatalba, a végrehajtókhoz becsüsnék, szeptemberig. A főiskola kezdetéig volt alkalmam megismerni a kifosztott vásárhelyi határt, a tanyákat a beszolgáltatás időszaka után. A főiskolai tanulmányaim alatti szünetekben hozzá tértem be elsőként tájékozódni az itthon történekről, és a véleményét meghallgatni. Tanulmányaim befejeztével, a diploma megszerzése után hazatértem. Sajátosan egyéni elképzeléseim folytán a konfliktusaink itt kezdődtek. Számára én túlléptem a megengedett határon, túl modern lettem. Formai kísérletek nem illelnek a vásárhelyi képzőművészet világába. Kemény szakmai vitáink voltak, de a kiállításokon való sikeres megjelenés után már néha a dicséretét is kiváltottam. Azért büszke volt rám, „a mi kutyánk kölkére”, de ezért az elismerésért keményen meg kellett küzdeni. Atyai gondoskodásának köszönhetően az indulásom nehéz éveiben, segítségével kaptam meghosszabbított havonta a beutalásos művésztelepre a Tükör utcába, majd a Virág utcába.

Halála váratlanul ért. Hajdúböszörményből, a Nemzetközi Művésztelepről, augusztus eljén Kurucz D. Istvánnal együtt jöttünk haza Vásárhelyre, Gyula bátyám temetésére.

A bennem megmaradt emlékek az évforduló okán a tiszteletadás fontosságát jelentik, hiszen fájdalom, hogy milyen hihetetlenül gyorsan halványulnak emlékeink, ebben a gondterhelt világban.

Halála után felesége Samu Katalint kérte fel a síremlék elkészítésére. Sajnos csupán a terv született meg, felállítására nem került sor.

Hézső Ferenc

BÁNVÖLGYI LÁSZLÓ SZOBRÁSZ, KÖSZOBRÁSZ- RESTAURÁTORMŰVÉSZ

„Van, aki az élet minden keserűségét, borzalmát beépíti a plasztikáiba. Más inkább pajzsot vonva maga köré megpróbálja az emberhez közel álló szépséget ábrázolni. Bármennyire kaotikus is ez a világ, én a szebbik, humánusabb oldalát szeretném megmutatni, azt, amiért érdemes élni.”

(Tóth Attila: Bánvölgyi. Szeged, Múzeumi Tudományért Alapítvány, 2008.)

1962. március 12-én, Hódmezővásárhelyen született.

Tanulmányai

1976-1980 Tömörkény István Művészeti Gimnázium szobrász szak, Szeged

Mesterei: Fritz Mihály, Kalmár Márton, Magos Gyula, T. Nagy Irén

1983-1988 Magyar Képzőművészeti Akadémia kőszobrász-restaurátor szak

Mesterei: Kő Pál szobrászművész, Kovács György kőszobrász-restaurátor, Szabó Péter kőszobrász-restaurátor

Művészeti tevékenységei

1988-tól művésztanár a Tömörkény István Művészeti Gimnázium szobrász szakán.

Tagja a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének, a Magyar Restaurátor Kamarának.

2008-tól a Szegedi Akadémiai Bizottság Képzőművészeti Munkabizottsága Titkára

Díjai

1986. „NÍVÓ” díj, VI. Téli Tárlat Szeged
1987. „NÍVÓ” díj, VII. Téli Tárlat Szeged
1988. A Csongrád Megyei Tanács „Művészeti Ösztöndíja”

2000. „Szeged Város Alkotói Díja”
2003. „Bordány Község Kultúrájáért” díj
2008. „Az év tanára” díj

Ars poeticáját igazolva, a rendkívül szép művű *Justítia*, *Szent Borbála* és a *Sárkányölő Szent György* című alkotásait mutatjuk be, melyet Csikós János díszítőszobrász öntött bronzba.

www.banvolgyilaszo.hu

CSIKÓS JÁNOS DÍSZÍTŐSZOBRÁSZ, BRONZÖNTŐ ÉS PEDAGÓGUS

„A szépség mindenütt ott van, nem rajta múlik, hogy nem látjuk meg.”
(Rodin)

Csikós János kishomoki öntőműhelyében példás rend uralkodik. Halk zümmögést hallunk, a gázzal működő kemencét fűtik föl. Közel ötszáz fokon égetik a hőálló anyagba formázott viaszmintákat. Egy másik, szintén a földbe vájt kemencében egy hatalmas tégely várakozik a nemes anyagra, a bronzra. Két nap múlva a téli hideg ellenére forróság és morajló hang kíséretében, a talpunk alatt rezonáló föld lüktetése fogad bennünket. A homokágyásban előkészített tűzálló formák tátongnak. Föltáruul a földbe vájt kemence ajtaja, s a mester egy hosszúnyelű „merőkanállal” mintát vesz a tégelyben fortyogó lávafolyamból, majd a formákat egyenként megtölti a vöröses-sárgás, folyékony bronzal. Mire az öntőformák megtelnek bronzal, addigra elfogy a levegőnk is, ezért kimegyünk a szabadba.

Várakozunk. Minden ragyog a napsütésben. A mester int, nézzük meg a munkát. Fogó és kalapács segítségével kibontja a még forró, de már szilárd alkotást. A mű születésének lehetek tanúja. Számomra varázslat, csodálható a művészi remeket, mely az ember és természet szülőtte...

Néhány nap múlva ismét találkozunk, ezúttal a másik műhelyében, ahol a korábban kiöntött szobrokat cizellálja. Közben beszélgetünk...

Kérem, mutassa be a családját, mely választ adhat arra, miként kerültek testvérével együtt a művészi pályára?

A családom paraszti család, már a nagyszüleink, s azok szülei is földműveléssel foglalkoztak. A téeszésítéskor, 1960-ban, elvették a földjeiket, ezt követően a téeszben dolgoztak. Édesapám Csikós Zénó. Édesanyám Tóth Julianna. A mai napig is meg van az a tanya, ahol éltek, ott születünk: a nővérem Julianna, a bátyám András, és én is.

Nehéz megmondani, hogy mi motivált bennünket a művészi önkifejezésre. Arra csak annyit mondhatok, hogy anyukánk ügyeskező

volt. Gyermekkorunkban nagyon sokat rajzolt nekünk. Ugyanúgy, mint legtöbb édesanya a gyermekének. Hogy genetikailag honnan eredeztethető, nem tudom. Ez a tehetség különösen a bátyámnál csúcsosodott ki, már alsó tagozatos korában. Dr. Vörös Andrásné tanítónő korán fölfigyelt rá, hogy tehetségesebb a többi gyermeknél. Ő orientálta erre a pályára, ő ajánlotta be Csikós Miklós festőművész szakkörébe.

A testvére, Csikós András festőművész lett. Ön hogyan lett szobrász?

Az általános iskola alsó tagozatába én is Kishomokra jártam, mint a testvéreim. Tulajdonképpen nálam is ott kezdődött ez az érdeklődés. Amikor a felső tagozatba, a Ságvári Endre Általános Iskolába bekerültem, Dabis Margit lett a rajztanárom. Ő biztatott, hogy nyolcadik után menjek Szegedre a Tömörkény Művészeti Szakközépiskola és Gimnáziumba. Náray Sándorral – ma már ismert szobrászművész - padtársak voltunk az általános iskolában. Ő is a Tömörkénybe jött tanulni. Gyermekkorunkban jó barátok voltunk.

Amikor a Tömörkénybe kerültem, onnan már egyenes út vezetett, hisz szakirányú képzés folyt: díszítőszobrászat, grafika és kerámia.

Már az első év téli szünetében fából faragtam egy portrét, meg egy kis bikaszobrot. Tóth Sándor volt a szobrászmesterünk, aki megdicsért, hogy a két hét alatt sikerült két kis szobrot faragnom. Felfigyelt arra, hogy nem csak tehetség, hanem szorgalom is van bennem. Aztán ő irányított bennünket, faragta a vadhajtságainkat. Abból az osztályból szinte mindenki a művészettel foglalkozik ma is.

Amikor a főiskolára jelentkezett, akkor már tudta, hogy a művészi pályát választja, vagy a művészi és pedagógusi pályát együtt fogja majd művelni? Milyen tervei voltak?

Érettségi után a Képzőművészeti Főiskolára jelentkeztem. Ennek érdekében még el is helyezkedtem Budapesten, a Képzőművészeti Kivitelező Vállalatnál, mert a budapesti Fő utcai rajz szakkörben lehetett előkészítőbe járni. Először az épület díszítőszobrászatra irányítottak, majd a kőbányai Barabás utcai szoboröntőbe dolgozni. Tulajdonképpen ott ragadtam meg ez a nehéz, érdekes szakma. Ott sikerült

elsajátítanom az alapokat. Mikor eljött a fölvételi – különböző fölvételi fázisokon kellett átesni – én akkor ismerősök által meghallottam, hogy a főiskola egyik tanára azt mondta: Hódmezővásárhelyen Csikósból elég egy is.

Ezzel el lett ítélve az én képzőművészeti főiskolai pályafutásom, nem is próbálkoztam a továbbiakban.

Ekkor hazajöttem Vásárhelyre, elhelyezkedtem a porcelángyárban, mint grafikus, s ott dolgoztam két évig. Közben azon járt az agyam, hogy mégis felsőfokú képzést kellene szereznem. A testvérem a szegedi Juhász Gyula Tanárképző Főiskolát végezte, s én is megpróbáltam oda fölvételizni. A rajz-földrajz szakot választottam. A főiskola előtt 11 hónap katonaság, majd nappali tagozaton megkezdhettem a főiskolai tanulmányaimat. A Tömörkényben díszítőszobrász szakra jártam, ott a gipszből való formázás, épület ornamentika készítése, mintázás, ezeket mind tanultuk, 3-4. évben kőfaragást – az egyébként is egy elég érdekes, izgalmas része a szobrászatnak. Ugyanis, amit a kő faragása közben egyszer lefarag az ember, azt már nem lehet visszazagasztani -. Van egy mondás: A kőben benne van a szobor, csak meg kell látni, s a fölösleget lefaragni. Mindaz, amit itt tanultam, nem múlt el nyomtalanul, bármennyire is nagy csalódás ért a képzőművészeti főiskolai fölvételin.

A tanárképzőn rajz szakon folytatódott ez a tevékenység, főként a grafikai vonalon, volt rajzolás, festés és emellett pedagógia is. A másik szakom, a földrajz is nagyon szép, izgalmas. A természettudományokhoz egyébként is vonzódom - most volt a harminc éves találkozási pont, s a csoportomból egy kivételével mindenki ott volt -.

A diploma megszerzését követően hat évig tanítottam. Közben azért foglalkoztatott a művészet. Tanulmányaim és a Képzőművészeti Kivitelező Vállalatnál szerzett tapasztalatom alapján építettem meg itthon, Kishomokon a saját öntödémet, amely egy egyszerűbb üzem volt. Volt olyan munkafázis, melyet a szabad ég alatt csináltam, volt, amelyet a műhelyben. Délelőtt tanítottam, délután meg a kispasztikák öntésével foglalatkoztam. A saját tapasztalatom alapján, szakkönyvek segítségével korszerűsítettem az öntéstudományomat. A környékben Máté István csongrádi szobrászművész – akkor még Vásárhelyen lakott – foglalkozott öntéssel, vele is dolgoztam. Náray

Sándor szobrászművész is maga öntött már. Mindenki a saját kis műhelyében dolgozott, kísérleteztünk. Ha volt egy nagyobb munka, akkor besegítettünk egymásnak. Így kerültem én a Nagy András János-kút (Kálvin János tér) újraöntési munkálataiba. Az én műhelyemben öntöttünk, mely Návay Sanyi vállalása volt. Egyre több munkám adódott az öntészetben, az iskolára egyre kevesebb idő jutott, s megérlelődött a gondolat, hogy önállóan csinálom a szoboröntést és díszítőszobrászati munkát. Például a Fekete Sas fölüjításakor több díszítőelemet én készítettem, mely látható az épületen.

Hogyan lesz egy gondolatból, látványból szobor?

Tulajdonképpen, ha megragadja az ember fantáziáját egy téma, akkor azt megpróbálja formába önteni. A téma is determinálja, hogy milyen anyagból kellene megvalósítani. Az emberi vagy állati alakot plasztikában lehet elsősorban kifejezésre juttatni. A tájat inkább a festészet vagy a grafika tudja jobban visszaadni. A plasztika, mint három dimenziós megjelenítés legfőképpen az emberi test vagy állati alak megformálását szolgálja. A domborműveken mindenféle témát megjelenítenek, kiváló példa erre Lorenzo Ghiberti – eredeti neve Lorenzo di Bartolo - *A paradicsom kapuja* című alkotása, ahol tájat és emberi formákat egyaránt ábrázol.

Ön milyen öntési technikát alkalmaz?

Tulajdonképpen kétféle eljárással öntünk. Az egyik a viaszveszejtéses eljárás, melyet a reneszánsz idején dolgoztak ki – bár már az ókori egyiptomiak is ismerték - lényege, hogy a szobrot viaszból kell elkészíteni, bevonní egy tűzálló anyaggal, kiégetni, s annak a viasznak a helyébe kerül beöntéssel a folyékony bronz.

A másik pedig a homokformázás, amikor két fél homokforma közé döngölik be a kiöntendő tárgyat. A homokformát kiszárítják, összeillesztik, összeszorítják a két fél formát, és a kiszáritott homokba öntik a bronzot.

Ma már vannak újabb technológiai eljárások is, bár az alapok megmaradtak, csak az anyagok korszerűsítésével változott.

Én a viaszveszejtéses eljárást alkalmazom. Saját szobrot elsősorban hobbiból készítek, amikor az időm engedi. A fő tevékenységem, más művészek alkotásainak a kivitelezése.

Amikor elkészül a bronzból kiöntött munkadarab, sokat kell még dolgozni rajta.

Itt sem mindegy, milyen alapanyagból dolgozunk. Egy kiló rossz minőségű anyag-

gal el lehet rontani akár egy száz kilós bronzszobrot is. Az alumíniumötvözet elronthatja a megmunkálhatóságot, a hegesztést, a patinázhatóságot, az alakíthatóságot... Ezért nem mindegy, hogy milyen anyagot használunk föl.

A szobor öntése során keletkezett göböket, fölösleges anyagot lecsiszoljuk, cizelláljuk, hogy megkapjuk a végleges, szép felületet. Vannak művészek, akik kérik, hogy ezt a folyamatot is én végezzem el. Mások maguk végzik ezt a fázist. Ez az alkotótól függ.

Olyan az Ön hivatása, mint az alkimistaké. Varázslat, míg az egyszerű anyagból nemeset hoznak létre. Milyen gondolatok fogannak meg Önben, amikor a természet csodája és az ember tehetsége által valami rendkívüli dolognak a részese, közvetítője?

Tulajdonképpen nincs ebben semmi különleges. Vagy mégis? Ez olyan ősi élmény, a tűzzel való közvetlen találkozás, kapcsolat. Gondolom ez abból adódik, hogy az emberiség a génjeiben hordozza a tűzzel való megismerkedést, érzést, a tűz erejét. Arra vezethető vissza. Sok egyéb dolgot igényel egy szobor öntése. Rengeteg munka van egy bronz szoborban, elsősorban attól függ, hogy milyen szép, de nagyon fontos a jó anyag is. Végző színe az alapanyagtól, de a patinázástól is függ. A köztéri szobroknál ennek különösebben nagy jelentősége nincs, hisz a városi levegőben néhány év alatt kialakul a természetes patinája. Napjainkban közkedvelt az aranyozott vagy türkizes patinázás. Ez a művészi szabadság része, hogy hogyan adják meg az alkotás végző látványát.

Önnek milyen stílusú szobrok tetszenek?

Napjainkban divatos irányzat a *köztünk ül, köztünk megy a szobor*.

Nekem a klasszikus stílusú szobrok tetszenek, amikor nem az életnek egy pillanatát ábrázolja, hanem az életnek egy összegzése, magába tömöríti az ábrázolt személy munkásságát, üzen a jövő nemzedékének is. Nekem jobban tetszik, ha nem pillanatnyi fotó szinten ragadja meg a látványt, hanem komplexen pl. a ló és lovas harmonikus kapcsolatát, az államilapítást, ahol az országépítő tevékenység gondolata is megjelenik a szépséggel, harmóniával együtt.

Ezek a szobrok nemcsak méretben monumentálisak, hanem többnyire gondolatiságukban is.

Romániába, Temesvárra is öntöttem egy szobrot a forradalom mártírjai emlékére. 3,5 m magas alkotás. A darabjait nálam öntöttem,

**CSIKÓS JÁNOS
ZSIGMONDY BÉLA DOMBORMŰ**

de a Hódgépnél, bérelt műhelyben állítottuk össze Jecza Péter: *Pieta* című kubista stílusú alkotását. (www.magyarvagyonok.hu)

Kérem, említse meg néhány szobrot, a teljesség igénye nélkül, melyeket Ön öntött!

Vásárhelyen: *Zsigmond Béla dombormű* - mintázás is -, *Kálvin téri díszkút*, *Fekete Sas* díszítőelemeinek egy része. Több emléktábla, kispasztika.

Szegeden Kligl Sándor: *Szent István király és Gizella*, *Olajbányász* emlékmű, *Merkur* szobor az átrium udvarban. Bánvölgyi László: *Justitia*, a fölüjított Szent István téren *Pálffy-Budinszky Endre* szobor. A Reök palota díszítőelemeinek egy része, a Dóm téri panteonban néhány portré... Bánvölgyi László: *Sárkányölő Szent György* (Bordány), *Díszkút* (Nagyér), *Szent Borbála* (Ajka)

Szentesen — Tóth Valéria: *Fortuna* Dunaföldváron — *Beszédes József emlékmű*. Kapuváron, Dunapatajon, Zákányszéken és még több helyen látható az öntésem.

Délvidékre, Kishegyesre *Hunyadi Mátyás* szobrát is én önthettem.

Önnek és művésztársainak további sikeres együtt munkálkodást kívánunk, hogy alkotásaik révén, mi, járókelők is minél több dologban megláthassuk a szépet!

Benák Katalin

Fotó: Csikós János, Dugonics Társaság, HDK

SZÍNVÁZLAT 1956 ŐSZÉRŐL VÁSÁRHELYEN

A szerencsés érettségi után, de a sikertelen felvételi szomorúságával július végén befejeztük apámmal az aratást a solti paléban, a bodzási iskolával szemben levő dűlőben. A búzakévéket keresztetekbe rakva vártuk a behordást, majd a cséplőgép érkezését. Munka közben fullasztóan meleg nyár volt, a vizeskorsó gyakran járt kézről kézre. A nagy munkából kiszakadva Füstös Zoltánhoz, kedves mesteremhez siettem, aki örömmel fogadott. Van-e kedved új szakmával ismerkedni, kérdezte. Most alakult a Budapestiek közreműködésével „Játékszín” névvel egy színházi együttes. A rendező felkért az első produkció díszleteinek elkészítésére, de ezt egyedül képtelen lennék megoldani, feltétlenül read számítottam. Elpirultam, de alig vártam egy-két percet, máris igennel válaszoltam. A feladat a „Csárdás királynő” operett díszleteinek elkészítéséről szólt. A tervek már készen voltak, csupán a technikai megvalósítás maradt a számunkra. A kivitelezést egy módos gazda házának zárt udvarán, az Arany J. utcában, 40 fokos tikkasztó nyári melegben végeztük. A nagyméretű vásznak, díszletek enyves festékekkel széles esetekkel festettük, de az enyv a forróságban döglesztően kellemetlen szagot árasztott, ha éberem nem figyeltünk kezelésére. Az udvar jobb oldalán egy nagyméretű hagyományos építésű hűvös istálló volt, melyben plüssel bevont, régimódi, sérült faragott székek garmadája sokasodott. A sarokban, a hűvösben egy jovialis idős úr ült és komótosan bontotta szét a sérült székeket. Időnként bemenekülve festés közben a tikkasztó hőségűtől, a beszélgetés vele célirányosan alakult. A kölcsönös bemutatkozás után ő mesélt, hogy korábban jobb időket élt. Szeged polgármestere volt a háborút megelőző években. Most, ebben az érában nemkívánatos személy, de valahogy neki is élnie kell. Napi hírek, melyekről tudomást szereztünk egyre aggasztóbbak voltak. A kedves idős úr Szegedről már hozta a híreket az egyetemisták gyűléseiről, a József Attila Kör megmozdulásairól. Zoli bácsival keményen dolgoztunk, mert sürgetett a színházi bemutató dátuma, és örültünk, hogy egy nyári zivatar nem verte szét a szabad ég alatti műteremben készülő nagyméretű díszleteket.

A színészekkel közben a próbák már folytak. Az első előadásokat szeptember közepére tervezték. Feladataink között szerepelt - miután a díszletek elkészültek - a színpadon a díszletek berendezése, díszítése, ami úgynevezett műszaki teendő volt. Számomra ez ismeretlen feladat volt, mellyel ismerkednem kellett. E munkakör kapcsán éltem át egy nagyon kedves szituációt. Városunkban nagy szennációt jelentett, hogy Honthy Hanna, a legünnepeltebb

primadonna lejött vendégjátékra. Mindenki idegesen, feszülten, nagy izgalommal várta, nehogy probléma adódjon. Miután a törékeny, de csupa dinamikus idős hölgy a Fekete Sasban a színpadon megjelent, kérte az ügyelőt, hogy a műszak személyzetét hívja egybe, mert velük akar először találkozni. Miután összegyűltünk kedves mosollyal és egy nagy bonbonos dobozzal jelent meg és végig kínált egyenként közülünk minden embert. Kedvesen azt tolmácsolta, hogy bízik az előadás sikerében, ha a mi figyelmünk is végig fennmarad. Nagy elégtétel volt számunkra a közvetlensége, a kedves modora, és az, hogy ő tudta az előadás sikere nem csak a színészeknek múlik.

A következő napokon így az előadások rendben folytak, de mi napközben folytattuk az új díszlet készítését „A vén bakancsos fia” című darabhoz. Közbeeső napokon teherautóra raktuk a díszleteket, tájoltunk, mivel Vásárhely környékén is tartott az együttes bemutatókat. Ezek valóban izgalmas feladatok voltak. Az egyik előadás alkalmával a művelődési házban, már október vége felé jártunk, mikor az utcáról zajt és mozgolódást hallottunk. Hozták a hírt, hogy a Hírlap szerkesztősége előtt gyülekezik a tömeg. Budapestről már korábban is szokatlan dolgokról érkeztek a hírek, de a Gerő Ernő, rádióban elhangzott beszéde már végkép felkavarta az indulatokat. A szerkesztőség emeleti karzatán egy középkorú férfi, mint később kiderült, egy volt katonatiszt szónokolt. Emelt hangon az oroszok távozását, a földek, a gyárak visszaadását követelte, hangos bekiabálások közepette. Érzelmileg felkorbácsolt hangulatban hullámoztunk a tömeg a gyéren megvilágított főutcán. A felzigatott nép magával sodort a városháza mögötti térre, ahol posztamensen Kamotsay István felszabadulási emlékműve „az Iván” szobor állt. Létra, kötél majd egy traktor-féle gépjármű is előkerült a nagy tülekedés közben és hosszas küszködés után nagy robajjal, üdvrivalgással lerántották talapzatáról a szobrot. Hazafelé tartva az éjszakában, Tabánba, az Ádám utcára, gondolataimban szerettem volna rendet rakni, de ez ekkor csupán még csak óhajként szerepelt.

Budapestről a Kossuth téren történt vérengzésről, sortűzről számtalan hírváltozat variáció érkezett. A családban szüleimmel és a testvérekkel együtt izgalmakat éltünk át. Laci öcsém egy Deszki lánnyal Jugoszláviába disszidált. Anyám a Vöröskereszthez járt szünteletül, hogy a táborból hazahozassa, amíg kiskorú és nem tölti be a 18-dik életét. Apámat elbocsátották a Majolikagyárból, mert lecsökkentették az üzem termelését.

A kijárási tilalom miatt közben megszünt a színház működése. A színészek,

ahogyan tudtak, visszatértek a családjukhoz. Tanácstalanság uralkodott. A hétköznapok történései egymásra rakódva adták ennek a földindulásnak az egyéni élettérben való tartalmát, a hétköznapi történelmet.

Egyik este, a kijárási tilalom életbe lépése táján, már sötét este volt, amikor átjött a szomszéd és könyörögve arra kért, hogy egy fontos üzenetet vigyek ki a kopáncsi tanyavilág egyik tanyájába. Megfizet, bármit is kérnek érte. A tanyai kutyák, a borús sötét éjszaka, a térdig érő sár, ami ekkor számításba jöhetett. Vállaltam. Nem kis izgalommal és jó szerencsével éjfél után két óra tájban hazaértem. Húsz forintot kértem, melyen megvettem az annyira vágyott legjobb akvarell ecsetemet.

November elejére a rossz hírek mellé az időjárás is komiszra fordult. Kód, zúz-mara, barátságatlan hangulat jellemezte ezt az időszakot. A hétvégén disznóvágásra készültünk. Gözerővel hordtuk a vizet. Az ártézi kút tőlünk 300 méterre volt, így nekünk, gyermekeknek mindig sokat kellett cipekedni.

November 4-én hajnalban, amikor a böllér megérkezett, a rádióból elhangzott Nagy Imre miniszterelnök segélykérése, amelyből értesültünk az ország megszállásáról, hallottuk a tankok dübörgését és a háború zaját. Beethoven *Eroikájának* komor dallama egész nap aláfestésként szólt a hurkatöltés, tepertősítés közben és fájdalmas csendet teremtett körünkbe.

A téli tüzelő, úgy tűnt, nem fogja végig győzni és ellentételezni a beálló hideget. Megoldást kerestünk. Testvéreimmel a nyári szünetben gyakran dolgoztunk a körtvélyesi erdőgazdaságban Máriásnál, az erdésznél a facsemeték gondozásában. Az ismeretséget felhasználva felkerestem és ennek köszönhetően pénznélküli résziből fakitermelést sikerült tőle kapni. Ez a munka Körtvélyesen a Tisza-parton az odvas öreg fűzfák kitermelésével járt. Egyharmadáért ki kellett ásni, szétfűrészelni, darabolni ezeket az öreg fűzeket. Kerékpáron jártunk ki a városból, naponta hóban, fagyban fároszték körülmények között március egy és aprítottuk az évtizedek tanúiként hallgatagon álló öreg fűzfákat.

A *Játékszíntől* a munkabérünk kifizetését hasztalanul, hiába vártuk. Nagy nehezen, és csak keservesen, a következő év derekán bírói felszólítás folytán sikerült egy csekély összeget kikönyörögni.

A napi gondok mellett a jövőmet terveztem és ismét lendületesen nekifogtam a rajzi stúdiómok folytatásához, fokozott erővel készülve a következő nagy erőpróbára, a Képzőművészeti Főiskolán az új megméretetésre, a siker reményében.

Hézsó Ferenc

RÉGI ÉRTÉKEK ÚJSZERŰ MEGFOGALMAZÁSBAN

Beszélgetés Zoltai Attila festőművésszel

ZOLTAI ATTILA FESTŐMŰVÉSZ

„Festészeti munkáit a hódmezővásárhelyi realista hagyományokból táplálkozó, régi értékeket újszerű megfogalmazásban ábrázoló képi világ mikrokozmoszának vizuális inspirációi kerültek előtérbe. A festészeti, rajzi technikákon túl a térszerű ábrázolás, a plasztikai megoldások is érdeklik. A natúr anyagok, réz és fa felhasználásával épített kispasztikai fanyar iróniával átítatott művészeti világról tanúskodnak. Kispasztikai több országos tárlaton is szerepeltek.” - olvashatjuk honlapján (www.zoltaiart.hu).

Ön Kisteleken született. Hogy került Vásárhelyre?

Hódmezővásárhelyi festőművészekkel először a mártélyi képzőművész táborokban találkoztam. Itt ismertem meg Fodor Józsefet, Holler Lászlót, Hézső Ferencet és Erdős Pétert és még néhány kortárs kollégámat. Fodor Józsefnek nagyon sokat köszönhettem hisz biztatására jelentkeztem a MAOE Képzőművészeti Tagozatába.

A tanárképző főiskola elvégzését követően visszamentem szülővárosomba, Kistelekre és a helyi gimnáziumban, valamint az alapfokú művészeti iskolában tanítottam rajtot és művészettörténetet. Közben egy amerikai meghívásra negyedévet töltöttem Floridában. Itt tudtam meg, hogy a Magyar Alkotóművészek Országos Egyesületének Képzőművészeti Tagozatába felvételt nyertem. Hazaérkezésem után felkerestem Fodor József festőművészt, akit a mártélyi szabadiskolából ismertem. Támogatásával a MAOE Kollektív Műterméből megpályáztam egy műteremrészt. Miután a műtermet megkaptam, 1996-ban átköltöztem Hódmezővásárhelyre. Azóta itt élek, itt születtek gyermekeim.

A város pezsgő művészeti élete nagyon nagy hatással volt rám. Eleinte viszonylag kevés időm jutott a festésre, mivel átjártam

tanítani Kistelekre, majd még két évig Szegedre is a HAMMIDO Alapfokú Művészeti Iskolába, ahol tanszakvezető tanárként dolgoztam. 1998-tól egyre több művésztelep és kiállítás - felkérés miatt abbahagytam a tanítást és úgynevezett szabadúszóként kapcsolódhattam be a művészeti életbe.

Újabb tanulmányutak és szimpóziumok követték egymást és alkalmam nyílt több egyéni és csoportos kiállításra itthon és külföldön egyaránt.

2010-ben ismét tanítani nyílt lehetőségem a Németh László Gimnázium és Általános Iskolában rajztanárként.

Hogy fogadták Önt, amikor Vásárhelyre jött?

Amint ideköltöztem, rövidesen Szentí Tibor bevezetett a helyi művészeti és közéletbe. Fodor József is nagy szeretettel fogadott. Egyszer csak azon vettem észre magam, hogy Fejér Csabáéknál, a kandalló mellett ülünk, borozgatunk és beszélgetünk. Érdekes, hisz az ember élete során a történések spirálisan hatnak és visszahatnak a művészetre is. Még fiatal diákként talán nem is gondoltam azt, hogy egyszer festő leszek, csak úgy rajzolgattam, bejártam Szegedre a kiállításokra. Egyszer a Gulácsy teremben Fejér Csabának volt kiállítása. Talán ez volt az első meghatározó kortárs élményem. Láttam a képeit és azt gondoltam, ezt az embert meg kellene ismernem. Kinyomoztam, hogy Hódmezővásárhelyen él, sikerült összehozni a találkozót, a Népkerti állomáson leszálltam a vonatról és elindultam egy végtelennek tűnő utcán, amelynek utolsó háza volt az övé. Ő otthon várt és fogadott, nagyon kedves volt, megmutatta a régi rajzait és fotóit. Biztatott, hogy ha ezt a pályát választom, nagyon sokat kell rajzolnom. Ami igazán nagy örömet okozott, láthattam festeni is. A főiskola elvégzése után a szakdolgozatom a fotózás és festészet kapcsolatszeréből írtam. Eszembe jutottak Fejér Csaba fotószerű munkái és ismét felkerestem otthonában. Ekkor már volt egy visszacsatlás, emlékezett rám, ismét fogadott műtermében. Magammal vittem néhány munkámat, fotómat, melyekről kicserélhetük gondolatainkat. Bemutatta a saját maga által készített fotóvázlatait, melyek képei alapjául szolgáltak. Számomra meghatározó volt a Fejér Csabával való személyes kapcsolat. Érdekes, hogy a dolgokat az ember nem saját maga alakítja, hanem úgy jönnek, s ez annyira jó volt.

Mennyire élhet egy művész alkotói függetlenségben, vagyis szabadúszóként?

Ez egyre nehezebbé vált. A gazdasági válság a művészetre is rányomta bélyegét, mely legtöbb művésznek behatárolta a független alkotói életútját. Ma már kevés művész tud megélni csak az alkotásaiból, mellette tanítanak vagy rokon pályákon keresnek forrásokat. E szempontból nagyon nehéz helyzetbe került a kortárs művészet.

Az egyik legrégebbi művészeti könyv utolsó sora azt mondja: „adjon az Isten elég erőt és kitartást, hogy munkánkat jó kedvvel végezhessük, és hogy a családunkat el tudjuk tartani belőle.” Nagyon szép kívánság, de kiérződik belőle, hogy ez nem olyan egyszerű életpálya.

Műveivel hogyan mutatkozik meg a nyilvánosság előtt?

Eddig tizenöt egyéni és számos csoportos kiállításon mutathattam be a műveimet. Finnország, Dánia, Hollandia, Németország, Szeged, Székesfehérvár, Budapest, Debrecen... Hódmezővásárhelyen is volt néhány kisebb kiállításom, legutóbb 2006-ban az akkor még működő Galéria 2000-ben rendeztem kamarakiállítást. A nagy hagyományokkal rendelkező Őszi Tárlatokon is igyekszem jelen lenni.

Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy manapság kevésbé járnak kiállításra az emberek, mint régen. Az internet lehetőséget ad arra, hogy az alkotók, így én is bemutathassam a munkáimat. Természetesen ez nem ér föl egy hagyományos értelemben vett kiállítással, de egy jól szerkesztett, karbantartott honlapon látható virtuális kiállítás is élményt nyújthat a látogatóknak. Arra töreksem, hogy a saját honlapomat a mai kor igényei alapján frissítsem.

Mit ért az alatt, hogy festészetében a régi értékek újszerű megfogalmazása jelenik meg?

A hódmezővásárhelyi hagyományoknál a látványyszerű ábrázolásról, realista iskoláról van szó. Nem vitás, hogy aki Vásárhelyhez kötődik, azt alapvetően nem a nonfiguratív, absztrakt, hanem a látványyszerű ábrázolás hatja át. Említhetném itt Fejér Csaba vagy Csikós András munkáit. A témaválasztásom és látásmódom a hasonlóságok mellett sok mindenben más, mint a Vásárhelyi Iskolának nevezett piktúra vagy akár a Hódmezővásárhelyhez kötődő művészek ábrázolásmódja, de természetesen nagy hatással vannak rám. Mindig azt festem, ami épp megérint, vagy felkelti az érdeklődésem és nem befolyásol, miképp kapcsolódik korábbi témáimhoz. Kísérletezek, próbálok

MŰTEREMBEN...

új technikákat, például plasztikus aláfestés, csavart, torzult formák ábrázolása, ezek vagy beépülnek vagy hatással lesznek későbbi alkotásaimra. Töreksem a festőiség megtartására a minél valóságghűbb ábrázolás mellett.

Hogy mennyire újszerű megfogalmazás ez? Annyiban, hogy eltelt jó néhány év. Amikor Fodor József, vagy Csikós András kiment a természetbe, lovas szánt láthatott, havat lapátoló embereket, így azokat festhette le. Manapság hókotró munkagépek takarítják el a havat, a kerékpár helyett villanykerékpár van. Nagyon sokat változott a világ. Ebben a változó világban nagyon nehéz azokat a jóízű látványokat megtalálni, amelyek hozzám közel állnak. Egyébként is egy nosztalgikus alkat vagyok, szeretem a régmúlt időkben származó mives, veretes dolgokat, régi tárgyakat. Természetes, hogy az ember újszerű megfogalmazásban, saját életkorának, gondolkodásmódjának megfelelően közelíti meg a világot.

Önnél mi dönti el, hogy milyen színskálából tevődik össze egy alkotás? Az Ön színei élettelt teltek, a föld színei jelennek meg...

A téma, a látvány határozza meg. Persze befolyásolja ezt az ember hangulata is, hogy a színskálán merre mozdul el. A forma is fontos, de először a látvány, a színvilág ragadja meg. Gondoljunk csak arra, ha látunk egy virágot, a színe távolról fölkel az érdeklődésünket, de a formáját és szerkezetét csak hosszabb szemlélődés után közelről érzékeljük. Sok esetben az ábrázolt téma, kompozíció színeit át kell fogalmazni a ha-

tásos megjelenítés miatt. Ahogyan az ember élete folyamán változik, úgy a látásmódja és színkezelése is. Kialakul egy munkamódszer, én például hosszan érlelem képeimet és ez is befolyásolhatja a színhasználatot.

A művészetben általános elvárás, hogy az alkotó mihamarabb megtalálja azt a stílusvilágot, mellyel azonosulni tud, s ezt viszi végig egész életén keresztül. Én nem hiszek ebben. Ha a művészettörténetben megnézzük, akkor a nagy művészeknél is azt tapasztaljuk, hogy bizonyos idő elteltével változik az egyén ecset- és színkezelése, akár stílusa is. Szerintem arra kell törekedni, hogy az ember kipróbáljon új dolgokat, s ne ragaszkodjon kizárólag a jól beváltakhoz. S megőrizze önmagában az alkotás, festés örömét. Egy egész életen keresztül lehet tanulni és fejlődni ebben.

Ha a kisplasztikáit látjuk, egy groteszk, fanyar világ jelenik meg, mely fölkavaró érzést vált ki. Ha a festményeit nézzük, a harmónia, békeség, nyugalom árad...

Ezek az érzések, amelyeket egy alkotás szemlélése vált ki a nézőből, nem állnak annyira távol egymástól, jól kiegészítik, olykor kontrasztjukkal erősítik is egymást. Amíg a festményenél a látványt szintetizálok képpé, addig a kisplasztikánál a gondolat, az ötlet és a fantáziavilág segítségével építkezem és ez akár lehet groteszk vagy szürrealis is, az adott témától függően. Az ábrázolásban benne van a művész, az üzenet vételében viszont már a néző is benne van, önmagát felismeri, látni véli az alkotásban, a mű üzenetében.

Az alkotásait látván – köztük egy sorozatra való „türeleműveg” is látható. Arra lehet következtetni, hogy közel áll Önhöz a kisplasztika. Miért?

A kisplasztika számomra egy olyan térszerű kifejezési forma, ami a festés mellett új távlatokat nyit. Nem példa nélküli, hogy egy művész más művészeti ágat is gyakoroljon vagy kipróbáljon. Minden művészeti ág az önkifejezés egyik módja és nem függetleníthetők egymástól. Az én kisplasztikáimat inkább térgrafikáknak nevezném a felhasznált anyagok és szerkezetük miatt, ahol a különböző vastagságú vonalakat, foltokat, rézdrótok, lemezek helyettesítik. Ezekbe a kisplasztikákba régi tárgyakat is beépítek, például a „Kerékpárbefőt” c. plasztikánál az ócskapiacra felbukkant rézcsengőt használtam, vagy a „Biztonságosnak tűnő megoldás” c. kisplasztika óriáslakátját régi katonai rézöngyűjtőből forrasztottam. Valódi hangszerekalkatrészek is találhatóak a zenei témájú alkotásaimban, pl. „Nótafa üveg-hangokkal”, „Csiga nyomán”, „Totem”. Némelyik közülük a néző által meg is szólaltatható: a „Dallambefőt”, „Kerékpárbefőt” vagy a „Vízizene”.

A képzőművészet mellett a zene is fontos szerepet játszott /játszik az életében. Kellemes hangulatú műtermében láthatunk néhány hangszerrel ábrázoló alkotást is. Mit jelent a zene az Ön számára?

Valóban régóta vonzódok a zenéhez, különösen a gitárokhoz. Nyilván ez is egy önkifejezési forma. A műteremben, ha festek vagy kisplasztikát forrasztok, faragok általában szól a zene. Nincs kifejezett zenei stílus, ami kizárólagosságot élvezne. A klasszikus zenén kívül a jazz, latin flamenco és a rock és a blues amit leginkább hallgatom. Amikor ráhangolódok és van néhány szabad órám, akkor előveszem valamelyik gitárom és jöhet egy kis zenélés.

Ez feltölt és jól kiegészíti az alkotómunkát.

Melyek a további terveit?

Most, hogy saját műtermembe átköltözhettem, az új környezet, új inspirációk, új lendületet adnak és komoly alkotómunka vár rám. Szeretnék felkészülni egy önálló kiállításra, hisz 15 éve Hódmezővásárhelyen élek, de kisebb kamarakiállításoktól eltekintve nagyobb kiállítással itt nem jelentkeztem.

Tervei megvalósításához sok sikert kívánok!

*Benák Katalin
Fotó: Zoltai Attila*

BIZTONSÁGOSNAK TŰNŐ MEGOLDÁS

CSENDÉLET PALETTÁVAL II.

MÜTERMI JEGYZETEK IV. ZENE SZÜNET

FÉL POHÁR ASZÚ

MÜTERMI JEGYZETEK II.
CSENDÉLET FÉL KETTŐ KÖRÜL

GÖRÖGKELETI TEMPLOM - HÓDMEZŐVÁSÁRHELY
(FOTÓ: DÖMÖTÖR MIHÁLY)